

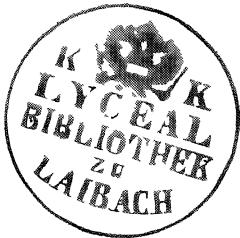
ROZA JELODVORSKA

LEPA POVEST ZA MLADINO ▲ ▲ ▲ ▲

SPISAL

KRIŠTOF SCHMID

S 6 PODOBAMI V BARVOTISKU

V LJUBLJANI 1902 ▲ ▲ ▲

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

Kako je Rožo vzgajala dobra mati.

Na južni meji švabske dežele, v onih slikovitih krajih polnih cvetočih dolin in senčnih gozdov, za katerimi se v bleščeče belem krasu dvigajo švicarski snežni velikani, je stal pred pradavnim časom na visoki, z jelkami obrasli pečini močen grad Jelodvor. Še mnogo stoletij potem, ko je bil razrušen, so razpadli stolpi in z mahom zarasli zidovi, zlasti ob rdeči zarji zahajajočega solnca ali ob blede mesečini, ganili vsakega popotnika v srce.

Na tem gradu je živel svoje dni vitez Branimir v najlepši slogi s svojo soprogo Matildo. Branimir je bil jako hraber vitez. A najsi je bil z mečem opasan in vedno pripravljen za boj, je bil vendar rahlega in mehkega srca. Bil je pobožen in dober mož in milostljiv gospod svojih podložnikov. Švabski vojvoda ga je spoštoval kot svojega prijatelja, in cesar sam ga je odlikoval pred vsemi drugimi vitezi. Matilda, Branimirova soproga, je radi svojega razuma, svoje pobožnosti, svoje kreposti in dobrotljivosti napram siromakom slovela daleč naokrog kot najplemenitejša gospa; poleg tega pa je bila tudi jako lepa.

Vitez Branimir je v tistih nemirnih, vojnih časih le malo bival na svojem gradu; spremljal je vojvodo v vojne in ostal mnogokrat po več let pri armadi. Matilda je med odsotnostjo svojega soproga uživala največje veselje v

družbi edinega deteta, nežne deklice, po imenu Roze, ki je po svoji nadarjenosti in lepoti bila podobna materi. Da to nadepolno dete dobro vzgoji, je bila največja skrb ljubeče matere, ki je učila svojo hčerko pred vsem Boga spoznavati in ji skušala vcepiti v nežno srčece pravo otroško ljubezen do Očeta v nebesih. Z visokega okna njene sobe je bil prekrasen razgled na vse strani. Nebo in zemlja, ako si ju opazoval s te višine, sta se razprostirali v nepopisni lepoti, ki je dobri materi nudila često priložnost, opozarjati hčerko na modrost, dobrotljivost in vsemogočnost božjo.

Krasnega poletnega jutra na primer je poklicala Matilda malo Rozo jako zgodaj. »O, pojdi, Roza,« je zaklicala, »in poglej, kako lepo danes vzhaja solnce! Poglej,« je dejala in odprla okno, »kako sijajno se tam, kjer bo solnce izšlo, žari nebo! Poglej, tanki oblaki okoli odsevajo v najbolj rdečih barvah! Poglej — zdaj — zdaj vzhaja solnce! — Poglej, zvonik se dviga tam kot pozlačen iz gozdnih in sadnih dreves. Veseli poljedelci gredo okrepani na delo. Pastir žene veselo mukajočo govedo tja globoko v dolino. Kosci na cvetočih, pisanih travnikih kosé s svojimi lesketajočimi se kosami; žitna polja so že rumena, in kmalu bodo zazveneli srpi. Povsod vidiš obilen blagoslov božji. Kdo bi se ne veselil tako dobrega, ljubega očeta!« Takšne besede, ki so prihajale iz srca, so tudi vedno našle pot v Rozino srčece. Sklenila je ročici in rekla: »O ti dobri, ljubi Bog, kako te hvalim, ker si ustvaril vse tako lepo!«

Na podoben način je učila Matilda svojo hčerko, kako nam vse, kar vidimo na nebu in zemlji — od solnca do rosne kapljice — oznanja dobrotljivost in prijaznost božjo. Letni časi z mnogimi lepotami in bogatimi darovi so ji dajali vedno novih priložnosti.

Kakor je vcepila mati hčerki v srce ljubezen do Boga, tako je tudi hotela, da bi se v njem vkoreninila ljubezen

do vseh ljudi, posebno pa do starišev. Materinska ljubezen do hčerke si je znala takoj pridobiti hčerkino ljubezen. Istotako je ljubila Roza z otroško udanostjo svojega očeta, četudi je bil malokdaj doma, ker je govorila mati o njem vedno s srčno ljubeznijo. Ako je dejala mati: »Vèdi se vendar tako, da bom mogla ljubemu očetu, ko pride domov, le dobro o tebi povedati!« je bilo to za Rozo najizdatnejši opomin k dobremu. In ko je prišel potem oče res na svoj dom, se je trudila Roza z materjo vred, da mu dela samo veselje.

Oče je na primer jako rad jedel breskve, ki jih je rodilo drevo ob grajskem zidu. Nekoč je prinesla mati prve zrele plodove tega drevesa, jih razdelila v tri enake dele, za očeta, za-se in za Rozo; pri tem pa je rekla: »Svoje breskve dam očetu.« Roza pa je dejala: »Tudi jaz hočem storiti s svojimi istotako.« Za ves svet bi ne bili pojedli breskev. Vesela je lepo zložila vse breskve v lično spleteno košarico in jih prinesla očetu.

Matilda je bila navajena, res potrebnim ljudem pomagati z denarjem ali živežem. Mnogo teh darov je dala Rozi, da jih razdeli in izkusi veselje, ki ga človek občuti, ako deli dobrote. Nekoč je dobila Roza od očeta za svoj god, za vezilo cekin. Oče je rekel, naj si zanj kupi nakita, ali kar hoče. Roza je vprašala mater, katere lepe stvari bi vse mogla dobiti za ta denar. Mati ji je imenovala mnogo reči, in vsa vesela Roza sama ni vedela, kaj bi si izvolila. Tedaj pa se je zglasila v gradu uboga vdova, kateri je poginila edina kravica. Mati je poklicala vdovo k sebi in dejala: »Ah, moj Bog, to je pač velika nesreča za vas; ali jaz sem že mnogim, ki se jim je pripetila ista nezgoda, pomagala z denarjem. Težko bom pogrešala zdaj toliko denarja. Nekaj pa si moram prihraniti za vsakdanje potrebe.« Vendar je šla, prinesla denar in ga naštel na mizo. »Več vam ne

morem dati,« je rekla; »ali če bi imeli še cekin, kupili bi si lahko lepo kravico.« Tedaj pa je Roza urno prihitela in položila svoj cekin k naštetemu denarju na mizo. »Saj imam dovolj oblačil,« je dejala, »uboga vdova potrebuje mnogo bolj kravo kakor jaz oblačila.« Uboga žena je jokala od samega veselja in hotela Rozi poljubiti roko. Ko pa je odšla, je objela mati svojo hčer in jo pohvalila.

Mati je navadila Rozo že od njene prve mladosti rado-voljne poslušnosti. Česar ji torej ni mogla dovoliti, ji je kratko malo odrekla. Mala Roza je hotela sprva marsikaj kar bi bila jako rada imela, izsiliti s prošnjami in solzami. Toda kmalu je spoznala, da materin »ne« velja toliko kot tisoč besed; uvidela je, da so vse prošnje in solze zaman, zato jih je opustila. Kar je mati velela, to se je moralo zgoditi takoj; vsa druga opravila, vse igre so morale takoj v kraj. Nobene cvetke na vrtu, nobenega sadu ni smela odtrgati, predno ji ni bilo dovoljeno. —

Materi je bilo v veselje, kadar je svoji ljubljeni Rozi napolnila žepe z najlepšimi sadeži. Toda Roza jih je morala zaslužiti. Mati je rekla na primer: »Ako se teh vrstic, ki ti jih bom povedala, naučiš na pamet, dobiš te lepe črešnje.« Ali pa ji je rekla drugikrat: »Ako mi delo, ki ti ga bom dala, dovršiš lepo, bo najlepši grozd tvoj.« Roza je nalogo brzo izvršila, in njeno veselje je bilo zdaj večje, kakor pa, če bi bila dobila črešnje, grozdje, ali druge sado-ve, ne da bi jih bila zaslužila.

Skrbna mati, ki ni bila nikdar brez dela, je gledala mnogo na to, da je imela hčerka vedno kako opravilo. Ako je sedela pri delu, je morala delati tudi Roza. In res je znala prav kmalu lepo presti in ročno šivati. Izgotovila si je pod materinim vodstvom iz platna, ki ga je napredla sama, obleko, kar jo je silno veselilo. Svilen obleka, katero ji je nekoč oče prinesel iz vojne, je ni tako radostila.

Matilda je skrbela po tedanji šegi sama, da je bilo v kuhinji vse snažno in čisto. Tudi tu je znala najti vedno kako primerno opravilo za Rozo; če ni bilo družega, je izbirala fižol ali grah. Najprijetnejši posel pa je imela mati na lepem grajskem vrtu, posebno še, ker je gibanje na svežem zraku jako krepilo njeno zdravje. Tudi Roza je kmalu pokazala veselje do vrtnega dela. Mati je odločila zanjo posebne gredice in ji kupila grabljice, malo mično škropilnico ter drugo vrtnarsko orodje. Tu je bilo za Rozo od prvih pomladnih dni, ko so začeli poganjati po breskvah rdečkasti cveti, pa do pozne jeseni, ko se je obletavalo drevje, vedno dosti opravila. Z veselo gibčnostjo je sadila semena v zemljo in gojila mlade rastline; prilivala je koristnemu zelišču in trebila plevel; rahljala je zemljo in privezovala ovijajoče se grahove mladike na palice. Ko je prišel na mizo prvi sladki grah, ki ga je Roza odgojila in skuhala, je bil za Rozo dan veselja; zdelo se ji je, da ji ni še nikdar tako dišala nobena jed.

Kakor je skrbela mati mali Rozi za delo in spremembo pri delu, da je enoličnost preveč ne utruji, tako ji je tudi z veseljem dovolila, da se počije. Dva- ali trikrat v tednu je smelo Rozo obiskati več siromašnih, a pridnih deklic njene starosti; med temi je bila posebno ena, po imenu Danica, jako usmiljenega srca. Roza je pogostila vselej svoje male prijateljice z mlekom, s sadjem in kolači; potem so nekaj časa predle, nazadnje pa se v prostorni sobi ali na vrtu igrale. Mati je med tem ves čas pazila na otroke, ne da bi jo videli, in je slišala vse, kar so govorili med seboj.

Najmočnejše pa je vplival na Rozo materin lepi vzgled. Vse njeno vedenje je bilo takorekoč jasno, čisto ogledalo, v katerem je videla Roza, kakšna mora biti. Mati je bila pohlevna, blaga in ponižna; nikdar ni hvalila sama sebe

nad druge. Njenega milega, prijaznega obraza ni kazila nikdar jeza; nikdar ni govorila slabo o drugih, nikdar ni bilo slišati iz njenih ust besede, ki bi ji bila v nečast. Posebno pa sta se njena pobožnost in ljudomilost globoko vtisnili hčerki v srce.

Pomagala je bolnikom, trpečim in zatiranim ljudem. Nekoč je v vasi pod hribom nevarno zbolela uboga dninarka, mati sedmero majhnih otrok. Blagi gospej ni bil spolzka pot po grajskem klancu navzdol pretežavna, temveč je šla takoj obiskat ubogo bolnico pod nizko, slamnato streho; vprašala jo je, kako se počuti, ukrenila vse potrebno, jo tolažila in ji sama dala zdravil. Prišla je k njej vsak dan, in Roza jo je morala spremljati, da se zarana seznanj z ljudsko bedo in se nauči, lajšati tuje trpljenje. Ko je prišla Matilda nekega dne zopet k bolnici in ji povedala, da je minila nevarnost, so vsi, sedem otrok, oče in celo bolna mati, jokali od veselja. Oče je opomnil svoje otročiče, naj se milostlivi gospe, ki je materi rešila življenje, na kolenih zahvalijo, in je sam, ves ginjen, padel na kolena, otroci pa so poljubljali roke in oblačilo svoji dobrotnici. To je Roza tako pretreslo v srce, da je sveto obljubila Bogu, posnemati svojo mater.

Tako dobra vzgoja ni mogla ostati brez dobrih sadov. Roza je bila popolna slika človeške čednosti. Bila jo je sama ljubezen do Boga, do starišev in do vseh ljudi. Njena ponižnost, njena preprostost, udanost, njene pobožne, čiste misli so blažile in krasile njen mili obraz. Preprosta in čista je bila tudi njena platnena obleka, ki jo je spredla in obelila sama; par vijolic ali rožni popek na bleščeče beli obleki ji je bil najljubši nakit. Kdor jo je le videl, je rekel: »Roza Jelodvorska je gotovo najlepša gospodična v vsej deželi; a njene kreposti jo delajo še neizmerno ljubeznivejšo.«

Roza je izgubila svojo mater.

O, da Roza ni dolgo uživala sreče v družbi svoje tako blage matere! Bilo ji je komaj štirinajst let, ko je mati nenadoma zbolela. Slutila je nevarnost in je ni hčeri zakrivala čisto nič. Vitez Branimir je bil v vojni. Rekla je tedaj Rozi: »Preljuba moja, pošlji takoj sela k svojemu očetu! Še enkrat bi ga rada videla na tem svetu! Pokličí tudi pobožnega opata Bogovlada; ves čas mojega življenja mi je bil duhovni oče in svetovalec. Tudi sedaj, ko se poslavljam od življenja, me ne zapusti, temveč me mirno spremi v boljše življenje.« — Pobožni opat, ljubezniv, prijazen starček je prišel in molil svete molitve.

Roza je ostala, zatopljena v pobožnost, ljubezen in usmiljenje, ves čas ob postelji svoje bolne matere.

Vitez Branimir je došel šele tretji dan pozno po noči na svoj grad. Roza mu je hitela nasproti. Na kamenitih stopnicah ga je srečala in pozdravila vsa objokana. Otožen je stopil vitez k bolniški postelji in se jako prestrašil, ko je videl svojo srčno ljubljeno soprogo tako blede in vso izpremenjeno. Njegov strah se je izlil končno v grenke solze. Roza je stala plakaje na drugi strani postelje. Smrtno bolna gospa je podala svojemu dragemu soprogu z nepopisno nežnostjo in smehljaje se roko; drugo pa je podala hčeri. »Preljubi Branimir! Preljuba Roza!« je rekla s slabim glasom; »moja ura je prišla. Več ne bom videla vzhajajočega solnca. Toda ne jokajta! Saj grem v boljše domovino. Bolnemu, ubogemu telesu bo dobro delo, ko se odpočije od bolečin in trpljenja tega sveta!« In utihnila je, slabost ji je vzela besedo.

»Preljubi Branimir!« je rekla zopet črez malo časa, »glej najino hčer! — Nikdar ti nisem dala svoje slike; ali

Roza, najina ljubljena hči, moja živa slika, ti bo boljši spomin na-me, da, najboljši, katerega ti morem zapustiti. Tebi jo izročam v svojih zadnjih trenutkih — kakor pred božjim obličjem! Skušala sem vzgojiti jo pobožno in krščansko; dovrši ti to vzgojo! Popravi, ako sem kaj spregledala! Posveti njej vso ljubezen, ki si jo izkazoval meni, in za katero se ti zahvaljujem še zdaj na smrtni postelji!«

»In ti, ljuba Roza,« je nadaljevala, »ti si mi delala veliko veselje, nikdar me nisi užalostila, vedno si mi bila dobra hčerka. To spričevalo ti moram dati še ob svoji smrtni uri. Ostani pobožna, nedolžna, dobra; ljubi Boga, delaj, kar nas uči On, in ne stori nikdar nič hudega! — Spoštuj in ljubi svojega dobrega očeta! Ah! v vojni je vedno v toliki nevarnosti! Ako se zgodi, da bi bil ranjen na bojnem polju, nadomestuj ti mene! Bodi mu v dnevih njegove starosti ljubezniva pomočnica, ker mu jaz ne morem biti več. Ostani mu ljubeznipolna hči — in bodi srečna!«

»O Bog,« je izpregovorila še, pobožno gledaje proti nebu, »obvaruj jo hudega in ohrani v dobrem! Usliši mojo zadnjo molitev, vročo prošnjo materinega srca, ki se ustavlja!«

Oče in hči sta se topila v solzah. Pobožna umirajoča žena je dela soprogo in hčerino roko skupaj in ju držala med svojimi hladnimi rokami. »Mi trije,« je dejala, »smo bili eno srce in ena duša na tem svetu; in z božjo pomočjo bomo isto tudi na drugem. Smrt ne more razrušiti naše ljubezni.«

Še enkrat je pogledala svojega soproga in svojo hčer veselo in blaženo. Na njenem obličju so se lesketali žarki njenega bližajočega se blaženstva.

Črez nekaj časa je izpregovorila še s tihim, skoro nerazumljivim glasom: »Svojo dušo izročam v božjo roko!«

in utihnila je, obličje ji je pobledelo — oči ji osteklele — umrla je. Roza od same tuge ni mogla govoriti. Branimir pa je rekel jokaje: »Prestala je. Tudi naju vzemi Bog enkrat tako mirno k sebi in združi naju ž njo tam gori!«

Nepopisno je bilo žalovanje dobrega Branimira in srčno užaljene Roze je bilo to noč, drugi dan in pri pogrebu. Vsa okolica je žalovala ž njima. V vsaki hiši, v vsaki koči njunih podložnikov je bil jok, kakor da jim je umrla rodna mati. Častiti opat je pokopaval truplo. Pri tem je tudi govoril neštevilni množici ljudstva, ki je prišla k pogrebu. Splošen jok je postal kmalu tako glasen, da ni bilo več slišati starčkovega glasu. Tudi njega so oblile solze. Mignil je z roko, naj bodo tihi, in ni rekel družega kakor te besede: »Kjer govore solze tako glasno, moram jaz molčati. Živimo tudi mi tako, da bodo tekle na našem grobu solze hvaležnosti! Sejmo bogato na tem svetu, kakor je sejala pokojnica, potem bomo tudi tam imeli bogato žetev!«

Roza streže svojemu očetu.

Vitez Branimir je šel zopet v vojno; ali nekega jezenskega dne se je vrnil, na desni roki težko ranjen, na svoj grad. Roza se ni ganila od njegove postelje. Pripravljala mu je in nosila jedila ter mu obvezovala rano. Ker se je roka celila le počasi, in je Branimir večkrat žalosten in slabe volje sedel pri peči, ga je le Roza znala razvedriti. Sedla je, opravlja je kako ročno delo, k njemu, govorila o svoji pokojni materi in pripovedovala mnogo o njenih modrih besedah in o plemenitih delih, ki očetu niso bila znana. Pregovorila ga je, da je srebrno kupo, katero je prejel v dar od pradede, očeta njene matere, njej na ljubo napolnil

še enkrat, in vitez se je pri tem nevedé začel razgovarjati, slaba volja pa ga je minila. Mnogo ur žalostne zime mu je minilo tako naglo kakor bi bile trenutki.

V prvih pomladnih dneh pa je došel na Branimirov grad jako plemenit vitez ter ga pozval, naj gre z vojvodo zopet v vojno. Branimir je čutil na svojo veliko žalost, da je roka še preslaba, da bi mogla sukati meč in kopje. Vendar je poklical takoj svoje posle v grad in jih poslal vojvodi na pomoč. V jutru četrtega dne, ki je bil odločen za odhod, jih je zbral v veliki vitežki dvorani na gradu. Vitežki oblečen, z zlato verižico okrog vratu, a brez oklepa, ker ranjena roka še ni mogla nositi jeklenih zapestnic, je stopil na sredo dvorane, jih izročil slovesno vodstvu tujega viteza ter jih bodril k hrabrosti in rednosti. »Bodite napram sovražniku hrabri kot lev, napram mirnemu poljedelcu pa krotki kot jagnje!« je rekel med drugim. S solzami v očeh je gledal z grajskega okna za četo, dokler ni izginila v bližnjem gozdu. Zaman se je skušal razvedriti tisti dan; žalosten je sédel po večerji k peči. Večer je bil hladen in mračen. Grozen vihar je besnel okrog grajskih stolpov, in dež je bil na okna, da so zvenčala. Roza je naložila drv na ogenj, prinesla svojemu očetu v srebrni kupi vina, sedla k njemu in dejala: »Ljubi oče, povej mi enkrat povest o vrlem ogljarju, ki te je to popoldne obiskal. Znano mi je, da je stanoval včasih na našem gradu, in njegova hči Danica se je v mladosti igrala z menoj. Ali rada bi vso povest slišala prav nadrobno!«

»Povest mojega vrlega Jakoba?« je zaklical vitez. »O, prav rad! Bil je nekoč hraber vojak, ki me je mnogokrat spremil v vojno.

»Ali — predno ti morem pripovedovati o vrlem Jakobu, ti moram povedati nekaj o Krutigoru Borograjskem. Krasna trdnjava Borograd ti sicer ni neznana; saj vidiš

lahko iz oken naše dvorane njene stolpe, ki se dvigajo tam v daljavi izmed temnih borovih in smrekovih gozdov. Ali viteza samega še nisi videla nikdar, ker me sovraži že od nekdaj, in me ni obiskal še nikoli. Njegovo sovrašтво do mene se mu je vzbudilo že jako zgodaj. Prišla sva oba v najnežnejši mladosti kot plemiča k vojvodi na dvor. Krutigor je bil že kot deček jako svojeglav, prepirljiv, ošaben in pri vojvodi jako malo priljubljen; zato je sovražil mene in mi zavidal, ker so me odlikovali pred njim. Ko sva vzrastla v čvrsta mladeniča in že vihtela orožje, sva morala na vojni vaji, ki jo je vojvoda priredil plemičem, prvokrat javno pokazati svojo spretnost v borjenju z mečem in s kopjem. Dobil sem prvo darilo, meč z zlatim ročajem, ki ga mi je tvoja pokojna mati, tedaj najlepša in najkrepostnejša gospodičina na vojvodovem dvoru, podelila vpričo deželnih vitezev na baržunasti blazinici; Krutigor pa je dobil zadnje darilo, par srebrnih ostrog. Od tega časa me je sovražil še bolj in me ni mogel prijazno pogledati. Še bolj pa mu je vzkipel srd zoper mene, ko mi je cesar, kakor ti je znano, po oni veliki bitki obesil to zlato znamenje okrog vrata, vitezu Krutigoru pa, — ker bi bili vsled njegove nepremišljenosti in vihravosti izgubili kmalu bitko — dal oster ukor.

»Vrli Jakob je kot moj podložnik in vojni spremljevalec imel malo posestvo, ki leži na meji mojega ozemlja in se dotika Krutigorovega gozda. Toda vitez Krutigor je bil mojemu vrlemu Jakobu jako hudoben sosed. Jeleni so se pridrevili često čez mejo in pogazili njive dobremu Jakobu; divji prešiči pa so mu pustošili lepe travnike. Naročil sem Jakobu, naj jih kar postreli in odda meni, ker je po zakonu vsa divjačina moja, katero ustrelé na moji zemlji. Nekoč sem jezdil zvečer s svojimi ljudmi z lova domov. Solnce je že zašlo, in večerna zarja je prijazno svetila skozi jelke. Tedaj mi je prišla

nenadoma Marjeta, Jakobova žena, z razpletenimi lasmi in glasno vzdihujoč nasproti, padla pred menoj na kolena in me prosila s sklenjenimi rokami za pomoč. To me je silno pretreslo. Stopil sem s konja, in žena mi je razložila, kaj se je pripetilo.

Jakob, njegova žena Marjeta in mala Danica so večerjali pod drevesom pred hišnimi vrati, ne da bi slutili kaj hudega — kar jih je napadel nenadoma Krutigor; spremljali so ga številni hlapci peš in na konju. Hlapci so zgrabili Jakoba, mu zvezali roke na hrbtu, ga vrgli na voz in odpeljali. To je storil Krutigor zato, ker je Jakob nedavno na meji, pa vendar še na naši zemlji, ustrelil jelena in ga poslal sem na Jelodvor. Razjarjeni Krutigor je prisegel, da bo zlobnega lovskega tatu, kakor je imenoval poštenega Jakoba, zaprl v najstrašnejšo ječo na Borogradu, da bo poginil med močeradi in drugo ostudno golaznijo.

»Prost bode,« sem rekel Marjeti, »in če bi moral razdreti celo roparsko gnezdo Borograd. Potolaži se in pojdi medtem s svojim otrokom na moj grad.«

Hipoma se odpravim s svojimi hlapci na pot, da odvezam sovražniku njegov plen, še predno bi dospel na svoj grad. Poslal sem nekaj hlapcev na ogled, jim označil kraj, kjer se zopet snidemo, in jezdil v brzem diru proti Borogradu. Hlapci so mi prinesli kmalu poročilo, da sedi Krutigor s svojimi ljudmi v mlinu Jelševju in popiva. Voz z ubogim Jakobom pa da stoji pred vratmi. Videl sem, da sem s svojimi ljudmi na potu proti Borogradu Krutigora že prehitel, zato smo ga počakali v gozdu na primernem kraju, kjer je moral iti mimo. Končno so prišli, ne sluteči nikake nevarnosti, dobre volje in z groznim vriščem. Nenadoma, ko blisk z jasnega neba, smo napadli roparje. Krutigor, ki se ni nadejal napada in ki je bil poleg tega še pijan, se je boril jako slabo in je po kratkem boju pobegnil

s svojimi ljudmi. Lahko bi ga bil ujel, a imel sem usmiljenje ž njim in mu pustil prosto pot. Hvala bogu, da ni bil pri tem nihče ubit; samo s sovražnikovim orožjem so bila posejana tla.

»Potem smo razvezali Jakoba, mu dali konja, ki je bil v metežu enega izmed sovražnih jezdecev vrgel raz sebe, in veselo odjahali domov.

»Jakobovi družini sem odločil stanovanje na našem gradu, da bi bili varni pred Krutigorjevim maščevanjem. Pozneje je bil Jakob v vojni ranjen, da ni bil več za vojaško službo. Vendar pa ni bil nesposoben za vsako delo, zato si je hotel sam služiti kruh. V najbolj divjem kraju našega gozda si je poiskal skrito dolinico, kjer se je želel naseliti. Postavil sem mu prijazno hišico, sam pa je spremenil lep kos zemlje v njivo, ki mu daje kruha; napravil si je tudi travnik, ki mu redi nekaj krav, poleg pa žge še oglje z mojim dovoljenjem. Na tisto mesto, kjer stanuje Jakob, zaide le malokdo, in navadno ga je tudi težko spoznati, ker je pri delu njegovo sicer cvetoče lice vse sajasto in okajeno. Tam se čuti varnega pred Krutigorjem, ki ga od tedaj res še ni vznemirjal niti najmanje.«

Pripovedovanje je trajalo pozno v noč. Roza je pazno poslušala. Nenadoma vstane v gradu strašen hrup. Po hodnikih je odmevalo rožljanje mečev in hrup vojakov. Trdi in glasni koraki so se bližali sobi, v kateri sta se nahajala Branimir in njegova hči. Vitez skoči pokoncu in se ozre po orožju, a Roza zaklene hitro vrata z zapahom. Ali strahovit ropot se začuje in vrata se odpro; v sobo stopi mož v črnem oklepu, v spremstvu številnih oboroženih mož.

»Branimir,« reče iskrečih se oči in z gromovitim glasom, »ura maščevanja je odbila. Jaz sem Krutigor, katerega si razžalil tolikrat. Sedaj se boš pokoril za to.« Nato se obrne k svojim hlapcem in zakliče: »Uklenite ga in stražite

dobro, dokler ne odrinemo. Najstrašnejša ječa na Borogradu mu bode odslej stanovanje. Ta grad je moj. Dragoceno orožje, opravo in zlatnino si izberem jaz; potem oropajte za plačilo svoje hrabrosti grad, a jaz si ugasim žejo z vrčem starega vina. Sukajte se urno! V treh urah zapustimo grad!«

Roza se vrže neusmiljenemu vitezu jokaje pred noge in prosi usmiljenja svojemu očetu. A trinog jo sune od sebe in odide, ne da bi se menil za-njo. Branimira uklenejo in dva hlapca se postavita pred vrata na stražo.

Krutigor je vedel, da Branimir s svojo hrabro desnico ne bo mogel vihteti meča; zato ni hotel zamuditi lepe prilike, temveč je izlil svoj srd in se maščeval. Toliko časa je čakal, da so Branimirovi najhrabrejši vojaki odšli z vojvodo na vojno in ga torej niso mogli varovati. Le malo ljudij je bil obdržal Branimir v gradu za obrambo; med temi se je nahajal tudi neki strahopeten, zanikarn hlapec, katerega je imel iz usmiljenja pri sebi. In tega je Krutigor podkupil z denarjem, da mu je odprl ponoči tajna, za razpadlim zidovjem in trnjem skrita vrata, ki so po podzemeljskem hodniku vodila v grad. Ostali hlapci so prekasno opazili sovražnika, in so bili v malo trenutkih premagani in pobiti. Tako se je zgodilo, da je Krutigor nenadoma privihral v izbo in Branimira na njegovem lastnem gradu uklenil kot hudodelnika.

Rozo ločijo od očeta.

Branimir je sedel vkovan v železje žalostno pri peči. Roza je klečala jokaje in vzdihovaje pri njem ter molila. Bila je kot omamljena; s solznimi očmi je pogledovala na svojega očeta. Po gradu je odmeval divji krik ropajočih, pijanih sovražnikov, a v sobi je bilo tako tiho in pusto

kakor v grobu, le slaba, medla luč je plaho trepetala. Včasih je Roza težko vzdihnila in zaklicala otožno: »Roka, ki je tolikokrat rešila nedolžne, je uklenjena in poleg tega še težko ranjena! — O Bog, pomagaj!« Potem je molčala, le tožni vzdihli so se ji trgali iz prsi.

Branimir je prekinil končno molk. »Umiri se, ljubo dete,« je rekel, »in obriši si solze! To trpljenje je nama naklonil Bog. Poljubiva mu roko, četudi naju tepe. V zaupanju bodiva močna! Prej sem le preveč zaupal cesarjevi milosti in naklonjenosti vojvode. Ali ta dva imata sama dovolj skrbi, da se ubranita sovražnikov. Doslej sem se zanašal na trdno zidovje in svoj meč, sedaj je Bog edini moj up.«

»Kmalu se bo nama treba ločiti, ljuba hčerka!« pravi črez malo časa in jo objame z levo roko, ker je bila desnica vkovana v težko verigo in ga je rana vnovič jako bolela.

»O, ne govori o ločitvi, ljubi oče!« zakliče Roza in mu pade okrog vrata. »S teboj pojdem v ječo in v smrt!«

»Ne, ljuba Roza,« pravi oče mirno, »tega ne dovoli Krutigor nikdar, da bi ostala pri meni. A slušaj moj svet! Ta grad in vse kar je v njem zasede Krutigor. Postala si iz vitežke gospodične jako siromašna deklica; bolj si uboga kakor najnižja služkinja. Gonijo te z očetovega doma, in od materine dedščine in njenega bogatega nakita ne dobiš ničesar, a vkljub temu ne obupaj. Še drugi, dražji zakladi so, katerih nam ne ugrabi niti nesreča, niti smrt; — v primeri ž njimi so biserji, zlato in dragi kamni nič — menim pobožnost, čistost, pohlevnost in pridnost. Te in podobne kreposti so bile največje bogastvo in najlepši kras tvoje matere. Ako ti ostane edino ta dedščina tvoje matere, si bogata dovolj.

»Reši se iz gradu in poišči najprej našega dobrega oglarja, vrlega Jakoba. On in njegova pobožna žena bodeta

skrbela za-te. Tam živiš lahko na tihem in skrivnem, dokler te kak vitez, moj prijatelj, ne vzame na svoj grad. In ako bi morala pri njem ostati leta in leta, da, vse svoje življenje prebiti pod njegovo nizko streho, tolaži se s tem, da žive ljudje po kočah često zadovoljnejše in srečnejše kakor po gradovih! Zato se ne sramuj dela po polju; žulji na pridni roki so vredni večjega spoštovanja kakor pa demanti in biseri na nedelavni roki. Pred vsem ostani nedolžna! Boj se ljudij, ki bi govorili o takih stvareh, da bi morala zarudeti. Meni ne bo več mogoče, paziti nate, pazi torej sama! Pomni, da te Bog vidi povsod, celó tvoje srce mu ne ostane prikrito. Ne delaj torej hudega — celo misliti ne smeš kaj slabega! Zame ne skrbi! Moli za-me in prepusti Bogu vso skrb. Prepričan sem, da me ne zapusti. Tvoja pobožna molitev bode uslišana.

»Upam, da me Bog reši iz ječe. Ako bi se pa prime-rilo, da gledaš zdaj zadnjikrat svojemu očetu v obraz, in bom moral svoj živ dan ostati v ječi — potem mi pusti edino to tolažbo, da bom mogel misliti v svoji nesreči: Moja Roza ni pozabila opominov svojega očeta — in zvesto posnema svojo mater.

»Zadnje besede tvoje pokojne matere bi izpregovoril tudi jaz, ako bi bila navzoča ob moji smrti, zato ti ponavljam sedaj: »Ostani pobožna, nedolžna, dobra; ljubi Boga; ne stori nikoli kaj slabega!« Ako bi kdaj slišala, da je smrt razbila na veke moje verige, misli si: one zadnje besede moje matere so bile tudi zadnje, ki mi jih je govoril oče ob slovesu.

»Glej, ravno danes sem obesil zlato svetinjo tu na zlato verižico, katero sem nekdaj prejel od cesarja. Predno so vdrli sovražniki skozi vrata, skrtil sem jo pod obleko. Ah, ne morem je pogledati brez žalosti! Kako nestalna je vendar sreča na zemlji! Prej me je počastil cesar s to ve-

rižico, a zdaj moram kakor hudodelnik nositi to železno verigo!

»Vzemi ta zlati častni znak v spomin na-me! Ne prodaj ga, niti v največji sili ne! Lahko bo še kdaj, ko me ne bo več med živimi, za te velike važnosti. S tem boš mogla dokazati, da si iz slavnega rodu Jelodvorskega.

»Lepe podobe in tolažljive besede na zlati svetinji so vredne več od zlata, iz katerega je kovana.

»In sedaj poklekni, preljuba hči, da te blagoslovim.«

Roza poklekne jokaje, sklone roki in sklone svoj mili obraz, poln nepopisne pobožnosti in tuge. Oče ji položi uklenjeno roko na glavo in reče: »Vsemogočni Bog te blagoslovi in bodi s teboj na veke!«

Roza, vsa solzna, je obljubila, da ne pozabi nikdar očetovih opominov, temveč jih bo zvesto izpolnjevala.

Sedaj pa se vzdigne v gradu vnovič strašen hrum. Sovražni vitez je zapovedal svojim ljudem odriniti; le nekaterim je velel, naj ostanejo v gradu za posadko. Oboroženi hlapci vdero v Branimirovo sobo. Roza se čvrsto oklene očeta in prosi, naj jo odpeljejo ž njim v ječo. S silo jo iztrgajo očetu iz naročja.

Branimirja vlečejo na grajsko dvorišče, ki je bilo krvavo razsvetljeno od mnogih smolnatih plamenic. Grajska vrata so bila odprta na stežaj. Vse polno oboroženih hlapcev na konjih je stalo na dvorišču, in vsak je držal še po enega konja na uzdi. Krutigorjev vranec, rdeče sedlan in z lesketajočo se uzdo, je rezgetal med njimi. Hrabrega Branimirja vržejo na nesnažen voz. Dva velika Branimirjeva vozova, kupoma naložena z naropanim blagom, stojita malo proč od njega. In Branimir je moral gledati, kako so njegove težke konje vodili iz hleva in jih vpregali v voz. Dobri mož, ki se mu niti rana še ni zacelila, je trepetal od mraza in mokrote na beraškem, odprtem vozu.

Končno pride Krutigor na dvorišče in se zavihti na svojega konja. Jezdec obkolijo voz. Vriskaje in med divjim hrupom odrinejo hitro skozi vrata in čez viseči most.

Po strmini so bili primorani polagoma voziti in tako jih je dohitela Roza. Krutigor je jahal poleg voza, na katerem je sedel njen oče. Jokaje in prošé se prerine med Krutigorjevega konja in voz in prosi s povzdignjenimi rokami, da bi smela sestiti k očetu. A Krutigor se dela, kakor bi ne slišal ničesar. Pod gričem zakriči Krutigor: »Urno naprej!« Konjiki spodbodejo konje, vozniki jih vdarijo z biči, in v divjem diru odhite v temno noč. Roza beži v vihri in dežju za njimi, dokler se popolnoma ne upeha; kmalu ne vidi nikogar več; zakril jih je črn gozd.

Roza pribeži k ubogemu oglarju.

Roza, ki ni poprej prišla nikdar sama iz grada, je stala zdaj v temni noči na prostem polju, v viharju in dežju pod milim nebom čisto sama. Vedela ni, ne kam ne kod. Dolgo je iskala brez uspeha kakšnega suhega mesta, kamor bi lahko sedla in počakala belega dneva. Končno je prišla do goste jelove šume, v kateri je našla skromno zavetje zoper dež in veter. Strah je ni bilo, ker ji skrb ni dala misliti na strahotno, grozno noč. Le na očeta je mislila, jokala, vzdihovala in molila, da bi se je usmilil kamen.

Ko se je pričelo na vzhodu daniti, je zlezla iz gošče in pogledala okolo sebe. Videla je stolp očetovega gradu že od jutranje zarje razsvetljenega; pri pogledu nanj oblijejo jò vnovič solze. Žalostna se napoti proti gozdu, da poišče oglarja Jakoba.

Poznala je kraj samo iz pripovedovanja svojega očeta; bil je približno dve milj oddaljen. Gozd je postajal, čim

dalje je šla, vedno gostejši. Poldne je že minilo, a šla je pogumno naprej. Tedaj je zaslišala nenadoma komaj deset korakov pred seboj pokanje in prasketanje, kakor bi kdo lomil suhljad. Velik jelen s krasnim rogovjem se prikaže, strmi vanjo s široko odprtimi, črnimi očmi, potem pa se okrene na drugo stran in izbeži skozi goščavo. Roza je nadaljevala svojo pot. Kar jo prestraši kruljenje divjega mrjasca. Velika žival se je kopala v močvirju; ko opazi Rozo, vstane, jo gleda srdito s svojimi majhnimi očmi in ji grozi z ostrimi zobmi. Roza urno pobegne. Gosto grmovje jo zadrži v teku. Utrujena sede pod drevo. Sklenila je, da spleza takoj nanj po nizkih vejah, ako bi jo žival zasledovala. Toda sedaj je zašla popolnoma; nič več ni vedela, kam naj bi se obrnila — a solnce se je že nagibalo k zapadu. »Ah,« vzdihne uboga Roza, »gotovo bom morala v tem strašnem lesu prenočiti med divjimi zvermi.«

Lakota, ki je doslej vsled žalosti ni občutila, jo začne nadlegovati. Vsa onemogla od lakote in utrujenosti se napoti zopet dalje in pride na malo višino v gozdu, kjer je imela prost razgled. Roza poklekne in začne moliti: »Ljubi Bog,« pravi med drugim, »ti sam nas učiš: Kliči me v stiski na pomoč, in jaz te rešim. Ah, izpolni sedaj to svojo obljubo!« — In glej, še je molila, ko posije solnce izza oblakov, in njegovi žarki pozlaté steber črnega dima, ki je v precejšnji oddaljenosti vstajal iz gozda. »O Bog!« zakliče veselo, »bodi zahvaljen, izpolnil si svojo obljubo in me rešil! — Tam žge dobri Jakob oglje, saj ni razun njega v vsem gozdu nikogar.« Zbere svoje poslednje moči in hiti v ono stran, kjer se je dvigal dim.

Ni se motila. Jakob je imel tam svojo ogljenico, in okrog nje je bil gozd že precej iztrebljen. Sedel je na posekanem deblu pri goreči kopi. Štor posekanega drevesa, na katerega je pritrdil majhno, štirioglato desko, mu je

služila za mizo, na kateri je stala njegova večerja, kruh, sirovo maslo in vrč z vodo. Sekira je ležala poleg v travi.

Jakob je Rozo ugledal že iz daljave, ne da bi je spoznal; čutil se je, kako je mogla tako nežna gospodična zaiti v ta divji gozd. Ko pa jo je spoznal, začudil se je še bolj, skočil kvišku, jo pozdravil z glasnim vzklikom že od daleč in ji hitel nasproti. Podal ji je roko, potem pa jo ves prestrašen prosil vljudno odpuščanja, ker je omazal njeno nežno, belo ročico. »Sveta nebesa,« je rekel, »vi ste gospodična; kako pridete sem tako sami in tako pozno? Gotovo ste zašli. — Še danes morate domov; ne pomaga nič. Vaš oče bi sicer od same žalosti ne zatisnil vso noč očesa.«

»Ah, moj oče,« je zaklicala Roza in ni mogla vsled joka izpregovoriti komaj še besedice: »Ali vam ni znano, kaj se je z njim zgodilo?

»Z Vašim očetom, hrabrim vitezom?« je zaklical ogljar ves prestrašen. Če bi ne bil njegov obraz tako zakajen, postal bi bil smrtno-bled. »O najljubša gospodična Roza,« je nadaljeval, »govorite vendar, za Boga, govorite! Povejte, kaj je, kaj se mu je zgodilo?

»Ah, Bog,« pravi Roza, »Krutigor ga je minolo noč ugrabil in v verigah odpeljal na Borograd.«

»Ta!« zakliče ogljar in skoči pokoncu. »Tega naj —« pravi, »ne, kleti nočem! Ali kako je mogel Krutigor tako močen grad osvojiti v eni noči?«

Roza sede na deblo poleg moža in začne pripovedovati. Ali dobri Jakob kmalu opazi, da govori vsled lakote in utrujenosti le s težavo, zato ji da s srčnim veseljem kruha s sirovim maslom, ki je bilo zanj pripravljeno.

Ko se je Roza okrepčala, je pripovedovala na dolgo, kaj se je zgodilo z njenim očetom. Jakob je poslušal iz odprtimi ustmi; med tem pa je pretil neusmiljenemu Kruti-

gorju, obžaloval svojega dobrega, ljubega gospoda in večkrat z roko potegnil črez oči, da bi skril solze. Ko pa je izvedel, da je vitez Branimir poslal gospodično k njemu, ga je to zaupanje tako ganilo, da se ni mogel vzdržati solz, in je glasno zajokal.

»Preljuba gospodična,« pravi, »tako dobrega gospoda ljubi Bog ne zapusti. Gotovo ga reši iz Krutigorjevih krempljev. Kar pa se tiče vas, preljuba gospodična, — ali vidite pred seboj gorečo kopo? — Za vas, ako zaukažete, bi skočil vanjo. Za vas in vašega očeta grem v ogenj. Toda pred vsem vam je treba počitka. Do mojega doma je za vas predaleč. Imam pa tu kočico, v kateri je prostora ravno za osebo.« Kočico je tvorilo več povprečno v zemljo vsajenih kolov, ki so bili prepleteni s smrekovimi vejami in zadelani z gostim dračjem. »Štiri stene,« pravi Jakob smehljaje, »manjkajo sicer, koča je skoro samo streha, ali tako gosta in trdna, da ne pride niti kapljica skozi. Postelja je iz najlepšega suhega mahu. Zagotavljam vas pa, da oni, ki ima čisto vest kakor vi, in je truden, spi tu notri prav tako sladko, kakor na mehkih blazinah.«

In peljal je gospodično v kočico, potem pa sedel ne daleč od kope pod košato jelko na mehko rušo. Vso noč je premišljeval o tem, kar mu je povedala Roza. Vsak hip se je popraskal za ušesi in svojo zakajeno čepico je obračal na glavi sèm in tjà; kočico pa se je odkril in začel pobožno moliti, da bi rešil Bog plemenitega viteza in potolažil ubogo gospodično. Na spanje niti mislil ni. Roza pa je medtem že sladko zaspala in se ni vzbudila do jutra, čeprav je vso noč divjal silen vihar, vršal skozi trepetajoče jelke, in se je vsak hip vsul gost dež na zemljo.

Roza na ogljarskem stanovanju.

Ko je napačilo jutro, je utihnil vihar. Oblaki so se poizgubili. Vse je bilo mirno, in vrhovi jelk so se bliščali v jutranjem zlatu. Ogljar je pazno prisluškal, kdaj se vzbudi gospodična. Že nekolikokrat se mu je zdelo, da vstaja, a vselej se je zopet razveselil, ko ni bilo res.

Čez nekaj časa je prišla Danica, ogljarjeva hči, jako prijazna in dobrosrčna deklica, h kopi. Na roki je nesla košarico, v kateri je bil zajutrek, kosilo in večerja za njenega očeta. Takoj je opazila na očetu, da ima objokane oči, in da mu nekaj teži srce. Povprašala ga je, kaj da mu je. Mignil ji je, naj bo tiho, da ne bi vzbudila gospodične, jo peljal pod jelko ter ji povedal Branimirjevo nesrečo. Dobra deklica je jokala, da bi si bila kmalu izsolzila oči.

Roza se je medtem vzbudila. Ko se je spomnila, kje da se nahaja, je začela jokati vnovič. S solzami na lju-beznivih ličecih je prišla iz koče. Ogljar in njegova hči sta vstala ter ji hitela naproti.

Roza in Danica sta se pozdravili kakor znanki iz mladosti najprijaznejše. Že dolgo se nista videli. Druga se je čudila drugi, kako je medtem že vzrasla. Nato je odkrila Danica svojo košarico, iz nje je vzela prsteno posodo, zlila sladko mleko v čisto, prsteno skledo in jo postavila na mizo. Potem je vzela svežega sirovega masla in tečnega kruha iz košarice ter povabila gospodično k zajutreku. Roza je sedla na posekano deblo, nadrobila kruha v mleko in začela jesti z lepo, iz javorjevega lesa umetno izrezljano žličico. Potem je povžila še košček maslenega kruha.

Ko se je Roza nasitila in zahvalila Boga in ogljarja, je rekel dobrosrčni mož:

»Zdaj pa, moja preljuba gospodična, pojdite z mojo Danico na moj dom in ostanite tam tako dolgo, dokler ne ukrene Bog drugače. Medtem bom premišljeval, kaj bi mogel za vas storiti z božjo pomočjo. Ali ne bodite žalostni in ne jokajte tako! Žalost ne pomaga nič, in solze tudi ne.«

Roza in Danica se odpravita na pot v divjo, skoro nepristopno goščo, ki je obdajala ogljarjevo stanovanje. Najprej sta morali celo uro, brez vsakega pota hoditi skozi temen jelkov gozd. Potem sta prišli do velikanskih, z mahom in grmičevjem obraščenih skal, med katerimi se je vila navzgor ozka steza. Dolgo sta se morali vzpenjati. Potem ju je vedla slaba pot med visokimi skalnimi stenami; šli sta mimo prepadov, v katerih sta opazili globoko pod seboj vrhove visokih jelk, potem skozi strahovito skalnato sotesko, ki je peljala jako strmo navzdol. Nazadnje so se pečine na strani odprle in Roza je opazila malo dolinico, slično cvetočemu vrtu, vso obsijano od zlatega solnca.

»O, kako lepo!« je zaklicala Roza; »meni je, kakor da sem prišla iz puščave v obljubljeni deželo.«

Na gornjem koncu doline, ki se je rahlo spuščala proti njej, je stala lesena ogljarjeva hiša z ravno, močno naprej segajočo streho. Temno-zelene jelke so se dvigale za hišo; mlado drevje, vse posuto z belim in rdečim cvetjem, jo je obdajalo. Mimo je šumljal potoček, čist kakor kristal. Na spodnjem koncu doline se je paslo nekaj govedi; na strani pa so plezale po zaraščenih pečinah koze. Majhen, dobro obdelan vrtec, ograjen z živim plotom, je zelenel in cvetel poleg hiše. Čebelnjak s panji, spletenimi iz slame, je stal na voglu vrta; čebele so brnele veselo naokrog in nabirale med. Nekaj kokoši je brskalo po pesku poleg hišnih vrat. Roza je stopila v jako snažno sobico in sedla, vsa utrujena, na leseno klop.

Bilo je že poldne. Ogljarjeva žena je delala v kuhinji. Ko je zaslišala svojo hčer z nekom govoriti, je prišla hitro v sobo. Z nepopisnim veseljem je pozdravila gospodično. Ko pa je izvedela, kaj jo je doletelo, se je glasno zajokala. Vendar je kmalu utihnila in začela tolažiti Rozo z najprijaznejšimi besedami. »Najljubeznivejša, najboljša gospodična!« je rekla, »bodite v naši dolinici, v naši ubožni kočici najlepše pozdravljeni! Vidite, to hišico, ki jo je vaš oče postavil za nas, je postavil nevedé tudi za vas. Zakaj vaša bodi odslej!«

Roza je odgovorila ginjeno: »Kako se vam zahvaljumem za vašo ljubezen! Kako prav mi je, da je bil moj oče vedno dober z vami!«

Dobra žena pa je imela zdaj nenadoma docela novo skrb, ki zanjo ni bila majhna, in radi katere je Rozino žalost za trenotek pozabila. »Ah,« je dejala, »takó ljuba in draga gospodična me je obiskala, a jaz ne vem, s čim bi ji postregla. Da bi vsaj ne bilo že poldne! Danica, delaj gospodični kratek čas, jaz grem v kuhinjo, da napravim prav hitro iz moke, jajc, mleka in sirovega masla skromno kosilce.« Roza jo je skušala zastonj pomiriti. Skrbna hišna mati je odhitela v kuhinjo in čez kake pol ure je že prinesla lepo dišeče jedilo na mizo. Vendar se je začela opravičevati vnovič.

»Pomirite se, moja ljuba Marjeta«, je rekla Roza, »ne veste, kako srečni in bogati ste. O, bodite veseli in zahvalite Boga za to prijazno domovje, kjer ne slišite posvetnega hrupa in vojnih tromb, temveč le petje gozdnih ptic in klic domačega petelina, zvonce svoje govedi in zvončke svojih koz. Vse svoje življenje bi rada prebila tu, ako bi bil moj oče poleg mene.«

Roza — ogljarska deklica.

Vrli ogljar Jakob ni več dni ničesar sporočil o sebi. Svoji hčeri, ki mu je prinesla jedila, je samo rekel, da popelje oglje v mesto, in da mu zato ni treba nositi hrane, ker upa, da se kmalu povrne domov. Vsi so bili zanj že jako v skrbeh. Kar stopi nekega večera nenadoma v sobo. Na plečih je imel težkega srnjaka, v roki pa lok in puščico; tedaj namreč še niso poznali pušk.

»Si li dobro prodal oglje, Jakob?« ga je vprašala po pozdravu ogljarjeva žena. »Ej, kakšno oglje!« je zaklical Jakob. »To mi je zdaj najmanjša skrb; da bi se mi le moje zlate nade ne izpremenile v oglje! Bil sem pri vitezih, katerim je oče naše ljube gospodične pomagal nekoč iz velike stiske. Prigovarjal sem jim, naj naskočijo Krutigorjev grad in osvobode s silo našega dobrega gospoda; ali naj vsaj Krutigorja na lovu napadejo, ujamejo in ga zapro za toliko časa v najtemnejšo ječo, dokler ne obljubi, da izpusti Branimirja in mu povrne ugrabljeno imetje. Toda vse moje nagovarjanje je bilo brezvspešno. Dejali so, podjetje je nevarno; treba čakati, da se še ostali Branimirjevi prijatelji vrnejo iz vojske. Za vas, moja gospodična, ni vprašal nihče. Zato tudi nisem nikogar vprašal, ki bi vas vzprejel na svoj grad. Najboljše storite, ako ostanete pri nas; vendar si lahko vso stvar premislite.«

»Tu ni nikakega preišljevanja,« je rekla Roza. Stokrat rajše ostanem pri vas — ako ste tako dobri, da me obdržite.«

»Zakaj ne?« je zaklical ogljar s solznimi očmi. »Mislite li, da smo pozabili, kako me je vaš plemeniti oče rešil iz rok neusmiljenega Krutigorja! Kako prijazno me je z ženo in hčerjo vzprejel na svoj grad! Najnehvaležnejši ljudje

na svetu bi bili, ako bi pozabili tako velike dobrote. Ne, ne, tako nehvaležni nismo! Verujte mi: Nad vse smo srečni, da moremo dobri hčerki našega dobrotnika izkazati kaj dobrega.«

Pobral je srnjaka, ki mu je ležal pred nogami, in je dejal: »Več dni ste se morali zadovoljevati s postnimi jedili, moja dobra gospodična; nocoj pa napravimo iz svežih srnjakovih jeter dobro večerjo. Sam jih hočem pripraviti; večkrat sem to že storil, ko sem bil z vašim očetom na lovu.« Po teh besedah je odnesel divjačino v kuhinjo.

Naslednjega jutra je mnogokaj spremenil v svoji hiši, da bi imela Roza prijaznejše stanovanje. Vodil jo je tudi po dolini okrog, a Danica in Marjeta sta ju z veseljem spremljala. Pokazal ji je svoje njive in travnike ter ves čas slavil dobrotljivost njenega plemenitega očeta. Peljal jo je v vrtec, in ker je Roza pokazala veliko veselje do čebel, ji je podaril najlepši panj. Da, odtrgal je celo, ker so čebele dobro prezimile, za gospodično dva kosa belega, polnega satja. Nikdar se ni vrnil od kope domov praznih rok, vedno ji je kaj prinesel — zdaj polno posodo duhtečih jagod, zdaj košarico, polno velikih rakov, zdaj zopet užitnih gob. Nekoč je pripeljal domov mlado, krotko srnico, ki je šla za njim kakor psiček; tudi Roze se je hitro privadila in jo vedno spremljala.

Oglarjeva žena tudi ni zaostajala za možem ter je Rozo vedno s čim razveselila. Vzela je platno iz omare ter vrezala za Rozo več srajc; dala ji je preje za nogavice in obžalovala, da blago za gospodično ni dovolj lepo. Pridna hišna mati je napredla po zimi nekaj jako tanke preje; ko se je vrnilo platno od tkalca, ga je podarila gospodični. Potem so ga takoj razprostrli na zeleno trato poleg hiše, da se obeli.

Tudi Danica je bila gospodični jako ljubezniva in prijazna družica. Skupaj sta delali in se razveseljevali. Skupaj sta polivali in belili platno, oskrbljevali vrt, na katerem je našla Roza mnogo zabave, čeprav ni raslo skoro družega kakor najpotrebnejša zelenjad, zelje in salata, čebula, redkev, repa, grah in bob; za okras je cvetelo nekaj rumenih solnčnic, živo-rudečih vrtnic, duhtečih klinčkov in škrlatno-rudečega maka. Skupno sta se sprehajali ob bisernem potoku in po krasnem gozdu; poslušali petje raznovrstnih ptic, katere je Danica vse poznala po imenu. Trgali sta jagode in nabirali razna zelišča, ki so Rozi posebno ugajala.

Ali nikdar ni bila gospodična popolnoma vesela. Često niso vedeli zanjo in šele po dolgem iskanju so jo našli kje globoko v gozdu ali v skalnati votlini, kjer je s solznimi očmi molila vroče za svojega očeta. In to se je dogajalo vedno pogostejše. Vesela je bila samo takrat, ako se je z dobro oglarjevo družino pogovarjala o tem, kako bi dragemu jetniku izboljšali stanje ali ga celo osvobodili.

Neke nedelje so sedeli vsi štirje pri kosilu in se kot ponavadi pogovarjali, kako bi rešili dobrega viteza iz ječe. Skromno kosilce je bilo kmalu pri kraju, in le lonček, poln rumenih gob, okusno pripravljenih, je še stal na mizi. Ogljar jih je z veliko skrbjo nabral za Rozo, ker jih je jedla tako rada. »Jejte vendar, jejte,« pravi, »za nas niso take jedi, ali gosposki ljudje imajo vedno radi kaj posebnega. Včasih sem jih mnogo znosil na vaš grad, zlasti onih, ki jim pravimo lisičice. Neki drug ogljar tam iz borogradskih šum jih je tudi vedno pošiljal po svojih otrocih na Borograd. Njegova hči je dobila pri grajskem vratarju celo službo. Ali vratarica, ki je menda jako sitna, jo je pred nekaj dnevi zapodila proč; zato je moj tovariš, ki včasih hitro vzkipi, prisegel, da ne pošlje več gob na grad, in naj bi prišli grajski ljudje po glavah k njemu in ga prosili zanje.

Roza je zamišljeno poslušala, nenadoma pa poskoči od mize in zakliče veselo: »Že vem, kaj mi je storiti! — Preoblečem se v ogljarsko deklico, poneseš gobe na grad in se skusim vratarici prikupiti, da me vzame v službo. Potem se mi tudi gotovo posreči, da mi bo mogoče videti očeta; morda mu lahko kaj dobrega storim ali ga celo rešim.«

Ogljar je zmajal z glavo, dejal »hm, hm,« in hotel oporekati. Ali Roza mu je tako dobro odgovarjala, da se je moral udati. Skočila je iz sobe in čez nekaj minut se je vrnila preoblečena v ogljarico. Svojo dolgo, sinjemodro obleko je zamenjala z opravo svoje prijateljice Danice, ki je bila jako lepa in čista. Krilo, predpasnik, slamnik, sploh vse oblačilo ji je pristojalo tako dobro, kakor da je bilo napravljeno za-njo. Marjeta in Danica sta se srčno smejali, ko sta videli gospodično v enaki opravi. »Obleka vam je kakor vlita,« je rekla ogljarica, »ali vaše ljubeznivo obličje, ki je kot kri in mleko, in vaše nežne ročice vas bodo izdale. Takoj bodo opazili, da niste ogljarjeva deklica, temveč milostna gospodična!« Jakob je poznal neškodljivo sredstvo, s katerim je lahko lice in roke rjavo pobarval, ki pa so se dale zopet izmiti. Takoj je poskusil in pobarval Rozo; ogljarica in Danica sta nato zaklicali: »Sedaj pojde gotovo; živa duša vas ne spozna.«

Roza se je hotela takoj drugi dan odpraviti na Borograd. Bala se je, da je ne bi prehitela kaka druga deklica. »Pojdite torej v božjem imenu,« je rekel ogljar. »Še nocoj vam naberem najlepših zlatorumenih in srebrnosivih gob. Danica vas bo spremljala do konca gozda na oni griček, kjer stojé trije kameniti križi in od koder se vidi Borograd. Tam pota ne morete več zgrešiti. Pri onih treh križih ob robu gozda vas tudi počaka, dokler se ne vrnete.«

Drugo jutro je bila Roza že jako rano pripravljena na pot. Vzela je košarico, napolnjeno z gobami, na ramo;

tudi Danica ni odšla prazna, temveč je vzela drugo košarico, napolnjeno z raznimi jedili. S solzami v očeh sta gledala ogljar in njegova žena za Rozo. »Dobro dete,« je rekel ogljar, »mora se ji posrečiti; tolika otročja ljubezen najde gotovo že tu na zemlji svoje plačilo.

Roza išče službe na sovražnem gradu.

Roza, v ogljarsko deklico preoblečena, je prišla v Daničinem spremstvu srečno do roba gozda, ki jo je ločil doslej od vsega družega sveta. Srce jo je zbolelo, ko je ugledala od daleč Borograd z visokim stolpom. »Ah, Bog,« je rekla, »morda leži globoko pod onim stolpom moj oče! Kako se mu pač godi? Ali je zdrav? Ali ga ni žalost in vlažna, smradljiva ječa vsega izjedla in oslabela? Ali še živi? O, da bi se mi posrečilo, priti do njega!«

Roza se je poslovlila od Danice in nadaljevala sama svojo pot. Ko je prišla do gradu, ki je stal na strmem griču, in stopila skozi odprta grajska vrata, je zagledala najprej na dvorišču viteza Krutigorja na konju. Bil je oblečen v krasno zeleno opravo, vso pretkano z zlatom, na glavi pa mu je vihrala perjanica, napravljena iz belega in črnega nojevega perja. Obdajalo ga je več plemičev in lovcev, ki so bili vsi na konjih in bili namenjeni na lov. Dobri Rozi so se pošibila kolena pri pogledu na strahovitega viteza in sovražnika njenega očeta. Morala je sestri na kamenito klop poleg vrat, sicer bi bila omahnila na tla. Tedaj pa so zadoneli lovski rogovi in četa je odkorakala prav blizu mimo nje iz gradu. Roza je vstala, da izkaže vitezu dolžno čast. Ali ošabni mož je ubogo, trepetajočo deklico komaj pogledal in odjezdil s svojimi ljudmi skozi vrata.

Roza je sedla zopet na klop. Bilo ji je nepopisno težko in tesno pri srcu. Črez malo časa sta prišla dva otroka, obstala blizu nje in jo opazovala. Roza ju je prijazno pozdravila in vprašala po imenih. Otroka sta ji povedala in postala takoj mnogo zaupljivejša. Božan, deček, privzdignil je pokrov od košarice, ki je stala poleg nje na klopi, in pogledal, kaj da je notri. Mala Dorica pa je stegnila ročici po modrih in rdečih cvetlicah, ki si jih je Roza vtaknila za slamnik. Roza je podala deklici cvetlice in obdarila oba otroka s sladkimi češpljami, ki jih ji je dela ogljarica v košarico. Vsi trije so kramljali med seboj, kakor da so si bratje in sestre.

Otroci so bili vratarjevi. Ravnokar je pogledal skrivaj skozi stransko okence svoje izbice, kjer je lahko videl vsakega, ki je šel ven ali notri. Ganilo ga je, da se tuja deklica tako prijazno pogovarja z njegovimi otroci. Čisti izgovor, ljubeznivi glas, lepo vedenje prijazne kmečke deklice v snažni in preprosti obleki, vse to je vzbudilo v njem pozornost. »V mojem življenju,« je dejal, »še nisem videl tako čisto oblečene in prijazne kmečke deklice.«

Prišel je ven in peljal Rozo v sobo. »Kaj pa prodajaš?« jo je vprašal prijazno. Roza je odkrila košarico in pokazala gobe. »Ravno prav si prišla,« je zaklical mož. »Počakaj malo, jaz sam ponesem gobe v grajsko kuhinjo in jih prodam mestu tebe.« Vzel je košarico in odšel.

Takoj na to je stopila vratarica z juho v sobo. Bilo je že poldne. »Kako pa si ti prišla sem noter, predrzna deklina?« je rekla Rozi. »Kdo si? Kaj iščeš? Kako si upaš priti v to sobo? Takoj se mi poberi ven, če ne ti vržem skledo v glavo!«

Otroka sta začela prositi za Rozo in kazala sadje in cvetlice, ki sta jih dobila od nje. V istem hipu se je povrnil tudi vratar s prazno košarico in z denarjem.

»No, no,« je rekel vratarici, »ne vzkipi za vsak prazen nič. Deklica je pridna. Menil sem že, da bi jo obdržali za služkinjo, katere ravno potrebujemo. Če pa začanjaš tako tako zgrda, ne ostane nihče pri tebi! Jaz sam sem pripeljal to deklico v sobo.«

»Potem je kaj družega,« je dejala vratarica, »lahko ostane. Deklica, ne smeš mi zameriti, ako sem se razjezila; mi si služimo s tem kruh, da pazimo dobro na tuje ljudi.«

»Prav delate,« je rekla Roza; »da me je vaš mož peljal notri, niste mogli vedeti. Tudi ni bilo prav, da sem ostala sama v tuji sobi. Prosim vas odpuščanja.«

To je vratarici ugajalo. Bila je jako zadovoljna, ker ji Roza ni ugovarjala. »Ker si svoje sadje delila z moji otroci,« je dejala, »te vabim h kosilu. Sedi k mizi in jej z nami!«

Roza je storila to; otroka pa sta ji dala toliko opravila, da je komaj utegnila nekaj malega zavžiti.

Ko je Roza vzela košarico in hotela oditi, zaklicala sta otroka: »Ostani pri nas, ostani pri nas!«

»Da, tudi jaz bi rada, ako bi ostala,« pravi mati. »Ali bi stopila pri meni v službo?«

»O, srčno rada,« je odgovorila Roza, »in gotovo bi vam služila zvesto in udano.«

»No, dobro,« je rekla vratarica, »idi poprej domov in govori s svojimi ljudmi! In ako jim je prav, nastopiš lahko, prihodnjo soboto pri meni službo.«

Vratarica ji je še povedala, koliko plače ji bo dajala, in ji dala belega kruha in prekajenega mesa v košarico. »Nesi to svojim ljudem,« je dejala, »in hodi srečno!«

Roza se je zahvalila za darilo in odhitela veselo proti gozdu. Danica je sedela nedaleč od treh križev pod leskovim grmom in pletla. Že od daleč je opazila gospodično, poskočila, ji hitela naproti in rekla: »Hvala Bogu, moja ljuba

gospodična, da vas zopet vidim. Gotovo ste že trudni in lačni. Sedite pod ono lesko, kjer stoji moja košarica; okrepčajte se s sirovim maslom in kruhom ter povejte, kaj se vam je dogodilo.«

Roza je šla za njo, in Danica je vzela kruh in sirovo maslo iz košarice.

»O, ti dobra Danica,« je rekla Roza; »čakala si z južino, dokler me ni bilo? Jej vsaj sedaj! Jaz sem že jedla. Ali hitiva, da naju ne dohiti noč. Povem ti lahko medpotoma in tudi košček kruha lahko zavžijem.« Danica pa je rekla: »Da, tudi jaz lahko!«

In odpravili sta se nemudoma na pot.

Globoko v gozdu, ko je solnce že zašlo, sta jima prišla naproti zvesti ogljar in njegova žena, ki sta bila jako v skrbeh za Rozo in Danico. Silno sta bila vesela, ker se je izteklo vse dobro; žalostilo ju je samo to, da se bodeta morala ločiti od gospodične. Med zaupnimi pogovori so korakali po gozdni poti in prišli kmalu srečno na ogljarjev dom.

Roza v službi.

Prihodnjo soboto, ko je imela Roza oditi, je bilo za vso ogljarjevo družino žalosten dan. Rozi je bilo neizrečeno težko, zapustiti te dobre ljudi -- in oditi na sovražni grad, na katerega ni mogla misliti brez groze. Toda v zaupanju na Boga in iz ljubezni do svojega očeta je srčno nastopila težko pot. Vrli Jakob in dobra Marjeta sta jo spremila do roba gozda in prelivaje vroče solze ter blagoslavljuje Rozo, se poslovila od nje. Danica pa, ki je nesla njeno popotno culico, jo je spremila prav v Borograd na vratarjevo stanovanje.

Vratarica je sprejela obe jako prijazno. »To je lepó, da nisi prelomila besede,« je rekla Rozi. »Sedita, da vaju malo pogostim.« Roza je odkrila košarico in ji dala par povесmov jako tankega prediva v dar od svojih ljudij. Nato je bila še prijaznejša. Za otroka je prinesla Roza češpelj, breskev in mnogo lešnikov s seboj, katerih sta se otroka jako razveselila. Vsi so bili prav zadovoljni.

Po južini se je Danica, grenko jokaje, poslovila od Roze. »No, no,« je rekla vratarica, »ne jokaj preveč! Saj nas lahko večkrat obiščeš; meni bo to jako ljubo. In ako prineseš lisičic, mi bo še ljubše, in tebi bo vrhu tega še pot plačana.« Danica je obljubila, da hoče prav mnogokrat priti in odšla je jokaje skozi vrata.

Ko je Danica odšla, je sedla vratarica na velik namlanjač, ki je stal poleg peči, nabrala obraz v resne gube in rekla: »Roza! Stopi sem k meni, par besed imam izpregovoriti s teboj. Torej pazi dobro! Dobro vem, kaj govore o meni; da z menoj ni mogoče izhajati, da sem nagle jeze in da sem v teku petih let imela okrog dvajset dekel. O tem se govori daleč na okrog po deželi. O tem pa ne povedo ničesar, kakšne napake so imele te dekle. Opisati ti jih moram, da se jih boš vedela varovati.«

In začela je urno in z veliko vnemo opisovati svoje dosedanje dekle.

»Prva,« je rekla, »Brigita — toda, boljše da jih ne imenujem, da jih ne spravim v slabo ime — Brigita torej, radi katere sem se morala skoro najbolj jeziti, je bila silno prevzetna in ošabna; hotela je vse bolje vedeti kakor jaz in nikdar ni priznala, da nima prav. Nekoč mi je kolač popolnoma sežgala, da je bilo samo oglje, in potem je bila še tako nesramna, da si mi je upala v obraz trditi, kolač je lepo rumen kot zlato, in okusen, da je težko dobiti boljšega. Tedaj sem se razjezila in ji pokazala vrata.

»Druga je bila sama lenoba. S kakšnim delom ni bila vso večnost gotova. Predno je umila lonec, bi bil že lahko mah zrasel na njem. Bila je prelena, da bi se priklonila. Ako je pomela sobo, je pustila metlo na tleh pred vratmi, in desetkrat je stopila čeznjo, predno jo je postavila v kot. Zjutraj sem jo morala buditi in gotovo desetkrat zaklicati: Vstani že vendar, Katra! Večkrat bi bilo treba, da je prišel stražnik z rogom in jo vzbudil. Mislim, da bi še danes spala, ako bi je kdaj ne bila vzbudila.

»Tretja je bila nesnažno oblečena. Ob nedeljah in praznikih se je našopirila sicer kakor pav, ali ob delavnikih je bila raztrgana in umazana, kakor da je iz samih cap. Bila bi izvrstno strašilo na njivi zoper vrabce ali vrane, celo divji mrjasci bi pobegnili pred njo.

»Četrta je bila silno pozabljiva, brezbrizna in ni gledala prav nič na mojo korist. Ničesar ni vedela, in dan na dan sem ji morala nanovo odkazati delo. Razbila mi je več skled in loncev kakor pa je dni v letu. Nekoč mi je razbila kozarec. Zaslišala sem žvenketanje in hitela v kuhinjo, ona pa je medtem že skrila črepinje in tajila svojo nerodnost. Dolgo sem iskala zastonj, toda v zvijači mi ni bila kos. Črepinje je vrgla v pomije, in jaz sem se v naglici celó vrezala v prst. To me je še bolj razjezilo. Tako torej, pravim, te črepinje naj bi prešič pogoltnil! Toda namestu, da njega izgubim, pojdi rajše ti! — Morala je proč.

»Peta je bila čenča, brbljala je kakor sraka. Vedno je prisluškovala skrivaj pri vratih. Toda — čuj! nekdo je pozvonil; prenehati moram. Jako mi je žal, da ne morem nadaljevati. O vsaki dekli bi ti lahko po cele ure pripovedovala, no, jutri je nedelja, tedaj imam čas, da ti lahko še mnogokaj povem.«

Roza je izprevidela, da vratarica sama pretirava in da nima prav nikakega povoda, drugim očitati brbljavost.

Tudi je mislila Roza, da bi bilo treba slišati tudi pritožbe dekel, predno jih je mogoče soditi. Toda rekla je edino to-le: »Potrudila se bom, da se ognem vseh teh napak.«

In Roza je bila res pravi vzor dobre služkinje. Bila je neumorno pridna; pravo veselje je bilo pogledati, kako gibčno in urno je poprijela za vsako delo, in kako hitro in dobro je vse izvršila. Nikdar ji ni bilo treba ukazati dvakrat. Sama je vedela, kaj ima storiti; da, marsikatero delo je že izvršila, predno so ga ji naložili. Hišno opravo in posodo je dela vselej, ako je ni več rabila, na svoje mesto. Soba je bila vedno čista. Za lastnino svojih gospodarjev je skrbela bolj kakor za svojo. Na prsteno posodo je pazila, kakor da je najdražji porcelan. Nobene šivanke, ako jo je opazila, ni pustila na tleh; pobrala jo je in zabodla v gospodinjino blazinico. Ako ni česa storila prav, je pripoznala napako in prosila odpuščanja. Kadar je bila karana po nedolžnem, je rajši molčala, in njen nedolžni obraz je razsrjeno gospodinjo bolj potolažil, kakor vsako opravičevanje.

Pri vsem tem je imela Roza težavno službo. Mnogih težkih del ni bila vajena in prizadevali so ji mnogo truda. Vsako jutro je vstala pred dnevom, prinesla vode in drv, zanetila ogenj v kuhinji, pomila posodo, pomedla sobo in kuhinjo ter izvršila še več drugih opravil. Mnogo teh del je opravljala šele prvikrat v svojem življenju, in jih zato ni mogla pri najboljši volji takoj in dobro izvršiti; huda gospodinja jo je tedaj vselej ozmerjala in ji dajala grde priimke.

Od ranega jutra do poznega večera je morala trdo delati in vrhu tega je še često slišala neprijazne besede in psovke. Ko je prišla zvečer žalostna in utrujena v svojo

spalnico, ji je bilo v edino tolažbo to, da je mogla v samoti presedeti pol urice in potožiti Bogu svoje trpljenje. Često je odprla okno, gledala solzna proti zvezdam in molila.

Roza pride v ječo k svojemu očetu.

Roza je prebila v svoji službi že mnogo težkih dni, a ni še našla priložnosti, da bi obiskala očeta v ječi. Bolelo jo je, da je tako blizu, a ga vendar ne more videti. Vendar ji je takoj spočetka zasijal žarek upanja. Opazila je, da je vratar obenem tudi ječar, ki jetnikom nosi hrano. Včasih ga je povprašala po jetnikih, in tako je izvedela, da njen oče še živi in da je zdrav. Ako je videla borno skledico juhe, kos črnega kruha in vrč vode, se je komaj vzdržala solz pri misli, da je to namenjeno njenemu očetu.

»Ah,« je vzdihnila, »moje trpljenje ni nič proti očetovemu! Odslej se ne bom več menila za svoje težave.«

Juha za jetnike je stala nekega večera pripravljena v skledicah na široki deski, ko je poklical vratar Rozo: »Roza, pojdi z menoj! Jutri moram po naročilu svojega strogega viteza odpotovati. Nocoj ti pokažem ječe, da poneseš jutri jetnikom hrane. Moja žena ne utegne, pa se ji tudi ne ljubi.« Vzel je desko s posodami v eno, ključe pa v drugo roko in stopal po dolgem, temnem hodniku pred njo.

Za Rozo je bilo jako nepričakovano, da bo zdaj, v tem hipu videla svojega očeta. Silno je bila vesela, vendar je občutila nekak strah. Bila je jako razburjena. Srce ji je močno bilo, ko je šla za vratarjem skozi temen hodnik.

»Samo k temu smeva stopiti,« je rekel vratar, ko je že vsem drugim jetnikom podal jedila skozi malo odprtino v ječo. »To je dober mož, pobožen in pohleven — vitez

Branimir Jelodvorski. Drugi pa so razbojniki in morilci, za vse na svetu jim ne smeš odpreti ječe, lahko bi ti storili kaj žalega, ali pa bi pobegnili.« Železna vrata so se odprla. Uboga Roza skoro ni več spoznala svojega očeta; bil je bled, suh in je imel dolgo, sivo brado. Njegova obleka je bila ponošena in oguljena. Sedel je na kamenitem stolu, privezan je bil z dolgo železno verigo, da je lahko hodil po ječi. Miza poleg je bila izsekana iz velikega kamna; na njej je stal vrč in kos suhega kruha. Dobri vitez si je z levico podpiral glavo, desnico pa je otožno podal ječarju. Poleg mize je tičala prestara črviva postelja, v kateri je bilo nekaj slame in trde odeje.

Ta celica je bila odločena ujetim vitezom, zato je bila prostorna, sezidana iz rezanega kamna in obokana. Zidovi in obok so od starosti počrneli; v debelem zidovju je tičalo samo eno, ozko in močno zamreženo okno, ki pa je bilo od zunaj večjidel zasuto s prstjo.

»Vitez,« je rekel vratar, »jutri vam prinese hrane moja služkinja; jaz moram po opravilih.«

Branimir je pogledal Rozo in se spomnil takoj svoje hčere, vendar je ni spoznal. »Moj Bog,« je vzdihnil in solze ga oblijejo, »moja Roza je prav te velikosti in starosti! Ah, ali mi ne veste prav nič povedati o njej, ljubi ječar? Ali niste še nič poizvedeli o njej, kje je in kako živi? Gotovo sem vas že stokrat prosil za to.«

Vratar je odgovoril: »Bog ve, kaj je ž njo; mnogi so jo že iskali a nihče ni mogel ničesar poizvedeti o njej.«

»Ah, Bog,« je dejal Branimir, »torej niti eden mojih prijateljev se je ni usmilil in je ni vzprejel na svoj grad!« — Branimir se je spomnil na to gotovo svojega zvestega Jakoba. Upal je, da je Roza pri njem. Vendar ni omenil ničesar, da ne bi Krutigor izvedel zanj. Zato je dejal samo: »Vi ne veste, ljubi ječar, kako ljubezniva, kako dobra je

bila Roza z menoj, kako me je ljubila in izpolnila vsako željo, ki mi jo je čitala na obrazu. — Bodi dobro dete,« je dejal obrnjen k Rozi, »tudi ti tako dobra in poslušna svojim starišem, ako še živé!«

Rozi je vzbujala grozo ta temna ječa in blede obličje očetovo; njegovo govorjenje pa ji je izvabilo solze iz oči, in zaihtela je glasno. Kmalu bi se bila vrgla očetu okrog vratu, in le težko se je vzdržala.

Branimir se je čudil, da jo je to tako ganilo in vprašal: »Ali ti je umrl oče ali mati, da se jokaš tako bridko?«

Z velikim naporom je povedala Roza, da je njena mati že davno umrla, oče pa še živi, ali godi se mu slabo.«

»No,« je dejal Branimir, »Bog se ga usmili! — Jako mehko srce imaš, ljubo dete.«

»Res je,« je rekel vratar Rozi, »preobčutljiva si! Ne jokaj tako, sicer ti ne morem prepustiti tega posla. Sicer pa« — je nadaljeval obrnjen k Branimirju, »je to srčno dobro, pobožno, pridno dete, da bi deset milj naokolo zastonj iskal boljšo deklico.«

Branimir je pogledal Rozo z nepopisnim veseljem. »Bog te blagoslovi, ljubo dekle!« je rekel in ji podal roko. »Ostani vedno tako dobra, moli pridno in zaupaj na Boga! — Ta pomore tvojemu očetu.«

»Daj Bog!« je dejala Roza z zamolkim glasom, mu poljubila roko in njene vroče solze so kapljale nanjo.

Roza ni vedela, kako je prišla iz ječe. Tresočih nog je stopala po dolgem hodniku in se opirala ob zid, da ne bi padla na tla.

Roza se razodene svojemu očetu.

Ves večer potem je imela Roza žalostne misli. Blede postava njenega ljubega očeta, kakor ga je videla v ječi,

obteženega z verigami, ji je plavala ves čas pred očmi. Ko je po končanem delu stopila v svojo spalnico, je padla na kolena in solznih oči molila k Bogu, naj pomaga njenemu ubogemu očetu. Nato je legla na posteljo; ali skoro do polnoči ni mogla zaspati.

Ob eni uri jo je vratarica že poklicala, ker je imel vratar ob dveh že oditi in mu je morala Roza poprej še skuhati juho. Vratar je jedel in pohvalil Rozo, da ume dobro kuhati; obljubil je tudi, da ji s popotovanja prinese nekaj seboj. Potem se je zavihtel na konja in odjezdil skozi grajska vrata. Viseči most se je dvignil zopet kvišku, jeden izmed hlapcev pa ponesel ključ od grajskih vrat Krutigorju, ki ga je ponoči vedno sam shranjeval.

Vratarica je odšla zopet spat, in Roza je bila sama v čuvalnici. Tiho je vzela ključ, ki je odpiral očetovo ječo, in ječarjevo svetilko, ki je visela v omari poleg ključev, šla v svojo sobico in počakala tam še nekaj časa. Ko je v gradu zopet vse potihnilo, je prižgala luč v svetilki, jo zakrila s predpasnikom in se splazila potihoma — črevlje si je bila tudi sezula — skozi dolgi samotni hodnik k ječi svojega očeta in odprla tiho vrata.

Posvetila je v ječo z motno svetilko — in glej — Branimir je sedel s sklenjenimi rokami na kamnu poleg mize. Silno se je začudil, ko je spoznal ob motnem svitu ječarjevo služkinjo.

»Ti si, dobro dete!« je zaklical, »kaj iščeš tako pozno v noči na tem kraju?«

»Oprostite,« je zašepetala Roza s tihim glasom, »da vas motim. Rada bi na samem govorila z vami; zato sem došla v tej nočni uri.«

»O moje dete,« je rekel Branimir, »to je nevarno. Lahko bi te onesrečilo. Poštena deklica tudi ne sme po noči niti koraka storiti čez prag svoje spalnice.«

»Bodite brez skrbi,« je rekla Roza, »vse v gradu, razun čuvaja na stolpu in petelina, leži v globokem spanju. Nisem prišla sem brez premisleka. Bog vodi moje stopinje; gotovo je pri meni. Le par besed bi rada izpregovorila z vami. Skrb, ki jo imate do svoje hčere, me je ganila v srce, da nisem mogla spati. Prišla sem, da vam sporočim o njej.«

»O moji Rozi?« je rekel hitro vitez. »O Bog! Ako je to res, ljubo dete, potem si mi dobrodošla. O, povej, reci ali jo poznaš? Ali si jo videla, ali si govorila ž njo? Ali je zdrava, ali se dobro počuti? O, govori, govori! Mi li moreš kaj gotovega povedati o njej?«

»Najzanesljivejše poročilo o njej vam prinašam. Poglejte! Ali poznate to zlato verižico, to zlato svetinjo?«

»Bog v nebesih,« je zaklical Branimir in prijel s tresočo roko verižico. »To je zlata spominska svetinja, ki sem jo dal pri slovesu svoji Rozi v veden spomin. Izrečno sem ji zapovedal, naj ne daje iz rok tega dragocenega darila.«

»Ni ga dala v tuje roke, ljubi oče, glej — jaz sem Roza, tvoja hči!«

»Ti?« je zaklical Branimir ves začuden. »O, ne varaj me! Moja hči je bila, kar pove njeno ime, cvetoča roža, in ti — ti, ne, ti nisi!«

Roza je, predno je šla k svojemu očetu, izmila raz obraz rjavo barvo. Zdaj je vzela iz umazane svetilke svečo — in glej, njeno milo, nežno obličje je bilo ljubeznivejše in lepše, kakor je je kdaj videl oče. Svetli, rujavi kodri so plavali in ji ovijali drobno glavico. V očeh so se ji lesketale solze, čeprav se je smehljala ljubeznivo kot angelček.

»Roza, ti?« je zaklical zdaj oče ves vzradoščen, in zlata verižica mu je padla iz rok. »Ti tukaj? O pridi mi v naročje! Samo da imam tebe, zdaj naj se le zruši to zidovje nad mano; ne bojim se.«

Objel jo je in rosil njeno obličje s solzami; tudi Roza si jokala dolgo na njegovem vratu. »Oče, preljubi oče!« To je bilo vse, kar je mogla izpregovoriti.

»Ali povej mi vendar, ljuba Roza,« je rekel oče, »kako si prišla tu sem? Kakšna usoda je moja Rozo tako ponižala, da je služabnica najnižjega služabnika na tem gradu?«

Roza je povedala svojemu očetu vse, kar se je bilo z njo zgodilo, kako prijazno jo je dobri ogljar v gozdu vsprejel, kako je bila ves čas v skrbeh za svojega očeta, kako je prišla do sklepa, da je v ogljarsko deklico preoblečena stopila pri ječarju v službo, v nadi, da se snide s svojim očetom in kako silno je hrepenela po trenutku, ko ga zopet vidi. —

»In sedaj« -- je dejala koncem svojega pripovedovanja, »je Bog uslišal mojo molitev, izpolnil mojo najsrečnejšo željo in mi dal priliko, da te, moj ljubi oče, vidim večkrat, govorim s teboj, ti včasih prinesem boljše hrane in ti storim kako majhno uslugo. O, najsrečnejša hči sem!«

Oče se je ozrl jokaje proti nebu. »Ah,« je rekel, »ne najsrečnejša, temveč najboljša hčerka si ti. Najsrečnejši oče sem. Često me je žalostila moja trda usoda, da sem moral zameniti zlato verižico s težko, železno verigo, ali sedaj se ti zahvaljujem, o Bog, za to, kar si mi naklonil. Bog, tega bi ne vedel nikdar, kako dobro srce ima moja hči. Menil sem tedaj, da sem srečen, ko mi je poklonil cesar to-le zlato verižico. Ali zdaj, obtežen s to železno verigo, ki mi je na nogi vtisnila krvavo rano, sem srečnejši kakor pa sem bil takrat. Tega trenutka, ko te držim tu v objemu, bi ne dal za vse zaklade sveta.«

Dolgo sta se pogovarjala oče in hči. Šele ko je stražar na stolpu zatrobil v rog in s tem oznanil, da se dani, je Roza odhitela.

Roza lajša očetovo bedo.

Roza, — po obličju in postavi zopet rujava ogljarska deklica — je z vratarico in dvema otrokoma komaj sedla k zajutreku, kar plane čisto nepričakovano vitez Krutigor hrupno v sobo. Roza se ni malo prestrašila. Odkar je tu služila, še ni bilo viteza nikdar v vratarjevo stanovanje. Kaj naj si je mogla družega misliti, kakor da je izdana? Krutigor pa je rekel z ukazujočim glasom: »Odslej se ne smeta nič več brigati za grajska vrata. Zapovedal sem štirim vojakom, da jih stražijo. Vidve pa pojdita takoj v grajsko kuhinjo in pomagajta tam! Danes in jutri me obišče mnogo gostov.« Rozi se je odvalil težek kamen od srca.

Roza je odšla z vratarico na odkazano jima delo.

Že proti poldnevu je prijezdil sosednji vitez Borislav z velikim spremstvom; naslednji dan je prišel Zmagovit, jako hraber vitez; spremljalo ga je mnogo oborožencev. Oba viteza sta bila Krutigorjeva dobra prijatelja in zaveznika. Skoro vsako uro so prihrumela nova krdela peš ali na konjih na Borograd. Ves grad in vsa grajska poslopja so bila natlačena z vojaštvom. Zvečer so zakurili na dvorišču velike grmade, kuhali, jedli in pili in delali velik hrup. Roza je dobro vedela, kaj to pomeni; doživela je že več podobnih priprav za vojno. Pozno zvečer je ravno dajala otrokoma jesti, kar plane vratarica smrtno-bleda v sobo in zakliče: »Otroka, vojna bo! Vajin oče, ki je šel ljudi nabirat in se vrnil ravnokar domov, mora tudi na vojno. Jutri na vse zgodaj že odidejo.«

Naslednje jutro, predno se je zdanilo, so zadonele trombe, kličoče na odhod. Vrtar, ki je bil eden najhrabrejših vitezovih vojakov, je bil že oborožen. V železnem oklepu in z mečem opasan, jekleno čelado na glavi in s sulico v

rokah, se je poslovil od žene in otrok. Mati in otroka so jokali, tudi Roza je plakala, kakor da je njegova hči.

Tuji vitezi, vsi v krasnih opravih, oprode s svetlimi meči, pešci, oboroženi z dolgimi sulicami, vsi so odkorakali v lepo urejenih vrstah skozi grajska vrata in čez viseči most. Zadnji je jezdil Krutigor. Ključke grajskih vrat je izročil staremu upravitelju in mu rekel: »Ti, zvesti služabnik, hrani ključke skrbno podnevi in ponoči; nihče ne sme brez tvoje vednosti niti ven, niti noter; zato mi jamčiš s svojo staro, sivo glavo.« Izpodbodel je konja ter odhitel po bobnečem mostu; takoj nato je novi stražar dvignil most, zaklenil in zapahnil grajska vrata.

Roza in vratarica sta imeli po odhodu vitezov ves dan mnogo opravila v grajski kuhinji s pomivanjem in snaženjem posode. Zvečer je rekla vratarica Rozi: »Jutri obiščem z otrokoma svojo staro mater v bližnji vasi. Od vojaškega hruma me boli glava, in hudo mi je pri srcu radi slovesa. Ta obisk me bo nekoliko razvedril. Pred nočjo se ne vrnem, ker je pot za otroka precej težavna. Tudi ti si jutri lahko odpočiješ; samo ne pozabi jetnikov. Skrbi, da dobimo dobro večerjo, ko se povrnemo.« Zjutraj, ob solnčnem vzhodu se je napotila vratarica z otrokoma v vas.

Kdo je bil sedaj srečnejši od Roze? Na počitek ni niti mislila. V minolih dneh je radi obilega dela le malo videla svojega očeta; sedaj pa bo lahko kar ves dan pri njem. Že davno je vse premislila in pripravila, da bi mu olajšala bedo. Pred vsem ga je hotela preskrbeti z novim svežim perilom. Iz mehkega platna, katero ji je bila podarila še ogljarica, je napravila svojemu očetu nekaj srajc; v prostih urah, po mukapolnem delu, je šivala včasih do polnoči. Sedaj je hitela k svojemu očetu z novimi srajcami; prinesla mu je v ječo tudi veliko posodo mlačne vode, milo in brisačo; s ključem pa mu je odklenila verige.

Dobremu Branimiru, ki je ljubil snago nad vse, je bila to velika dobrota, po kateri je dolgo zaman koprnel. »To mi je dobro delo!« je rekel, ko je Roza čez eno uro prišla po posodo.

»Ljubi oče, tudi na svež zrak moraš, da se zopet malo poživiš!« je rekla Roza. Iz temnega hodnika, ki je peljal v ječo, so vodila ozka vratca na prijazen vrt, katerega je imel ječar v priboljšek. Tjã je peljala Roza svojega očeta. Jutro je bilo prekrasno. Solnce je sijalo gorko in prijazno; zrak je bil topel in blagodejen. Dobremu vitezu je bilo na svežem zraku, na solnčni svetlobi tako ugodno, kakor da se je nanovo prerodil.

Zdaj mu je prinesla Roza zajutrek, tečno mesno juho, ven pod oreh, ki je stal v kotu poleg grajskega stolpa, kjer se je nahajala tudi miza in klop. Rekla mu je, da ostane lahko ves dan na vrtu. »Z veseljem,« je dejala, »bi ostala pri tebi, ljubi oče, da nimam mnogo nujnih opravil. Pridem pa večkrat pogledat k tebi.« Odhitela je; oče pa se je sprehajal sem in tjã po mehki travi in hvalil Boga za lju-bezen svoje hčere.

Roza je prinesla očetu tudi dobro kosilo in ga gotovo desetkrat obiskala čez dan, a vselej samo za par trenutkov; zvečer pa je prišla zopet k njemu, da ga odpelje s težkim srcem — nazaj v ječo. Ali kako je vitez ostrmel, ko je vstopil! Menil je, da se je Roza zmotila in ga mesto v ječo pripeljala v kako grajsko sobo. Obok in stene, prej črnosive kot hrastova skorja, so bile zdaj svetlo pobeljene in že popolnoma suhe. Tlak je bil pometen in osnažen, prst in koprive pri oknu odstranjene, in čisto, sinje nebo se je prijazno smehljalo skozi prozorno steklo. V postelji se je nahajala nova slama, pregrnjena z belo rjuho; tudi blazina, katero je doslej vitez pogrešal, je bila tu; in na

postelji je ležala tudi nova volnena odeja. Na belo pogr-njeni mizi je stala posoda z lepimi, dišečimi cveticami.

»O koliko veselja mi pripravljajš!« je vzkliknil Brani-mir. »Res, otroška ljubezen trosi starišem cvetje pred noge; ljubezen pretvarja zaduhlo ječo v raj.«

»Ali,« je rekel na to, opazujé bele stene, »sama vendar nisi mogla vsega tega storiti. Kdo je bil na tem sovražnem gradu tako dobrega srca, da ti je pomagal?«

Roza je dejala: »Na gradu živi neki star vojak, ki je bil v svoji mladosti zidar. Prejšnji teden je bil nekaj dni bolan. Prosila sem vratarico, naj mu pošlje včasih tečne hrane. Vratarica je dovolila, in jaz sem mu jo prinesla, kadar sem utegnila, sedla k postelji in govorila z njim. Nekoč mi je govoril, — ne da bi vedel, da sem jaz tvoja hči, — jako spoštljivo in s srčnim obžalovanjem o tebi. Povedal je, da se je tudi bojeval v tisti bitki, ko je bil Krutigor premagan, ti pa zmagalec; tedaj je obležal težko ranjen na bojišču in bi bil umrl, da se ga niste usmilili vi. Včeraj zvečer sem ga prosila, naj mi pomaga olepšati tvojo ječo. Pohvalil me je in obljubil, da stori to z veseljem. In naj tudi Krutigor izve za to, meni nič mari!« Tako je dejal.

Nato je prinesla Roza večerjo. »Nocoj pa bodeva zopet enkrat skupaj večerjala, ljubi oče!« je dejala Roza. Prinesla je stol s seboj in sedla k njemu. Večerja je bila snažno in okusno prirejena. Dobri hčeri se je posrečilo, da je postregla svojemu očetu z jedili, ki so mu bila najljubša: z ječmenovo juho, s parom lepo pečenih jerebic, s salato in končno še s krožnikom slastno prirejenih rakov. Postregla mu je tudi s steklenico dobrega vina in z maslenim kruhom.

»Ali za Boga, preljuba Roza«, je vzdihnil oče, ko je pogledal na mizo in posteljo, »odkod si pa v svojem siro-maštvu vzela vse to?« Roza je povedala, da ji je platno podarila ogljarica, Danica pa ji je ravno včeraj prinesla

jerebic in rakov; ostalo si je kupila z denarjem, ki si ga je bila prislužila. Da pa je svojo lastno blazino dala očetu, da bo zdaj sama brez nje, tega dobra hčerka ni povedala. Oče je bil jako vesel. »Obedoval sem že pri cesarju samem,« je rekel, »ali nobena pojedina me še nikdar ni tako razveselila in okrepcala! Bog ti povrne tvojo ljubezen, ljuba Roza!«

Hčerka je bila še srečnejša; še nikdar v svojem življenju ni občutila take sreče kakor v tej uri, ko je mogla pogostiti svojega očeta. Občutila je resnico onega pregovora, ki pravi, da je prijetnejše dajati kakor jemati.

Roza je morala kmalu zopet oditi na delo, da skuha vratarici in otrokoma večerjo. Voščila je očetu lahko noč in odhitela skozi vrata. Branimir ni mogel tisti večer dolgo zaspati od samega veselja, da ima tako dobro hčer. Končno je zaspal tako sladko in mirno, kakor še nikdar v svojem življenju.

Roza je napravila očetu vsak dan novo veselje. Zjutraj mu je prinesla kozarec svežega mleka, ali par mehko kuhanih jajec ali lepo rumenega sirovega masla na zelenem trtnem peresu, kar je jetniku vselej jako dobro došlo. Dala mu je svojo dobro juho, ako ni bilo vratarice blizu; sama pa se je zadovoljila s skromno očetovo juho. Zvečer ni često nič jedla, temveč je nesla svojo večerjo, košček pečenke ali kaj družega, svojemu očetu. Prinesla mu je svežih cvetic ali sočnega sadja, kar ga je vselej jako razveselilo. Svoj edini nakit, dragocene zlate uhane, je prodala po ogljarju, da je mogla postreči svojemu očetu z najpotrebnejšim, zlasti s kupico dobrega vina vsak dan. Živela je samo zanj.

Nekoč se je povrnil ječar za par dni na grad in šel pogledat jetnike. Močno se je začudil, ko je odprl vrata v Branimirjevo ječo. Zmajal je z glavo in rekel:

»Vitez Krutigor tega ne sme videti, sicer pridem tudi jaz v celico za omreženo okno, ki bi pa gotovo ne bila tako prijazna, kakor vaša.«

Zunaj na hodniku pa je rekel vratar jako resno Rozi: »Čuj! Nočem te grajati radi tega, ker si usmiljena z vitezom. Lahko si mislim, da mu razun tega še mnogo dobrega storiš — ali glej, da te usmiljenost ne zapelje, da bi mu hotela pomagati iz ječe. Beg bi se mu sicer ne posrečil, ker so grajska vrata dobro preskrbljena s ključavnicami in zapahi, ali jaz bi izgubil službo in kruh; vitez bi me izgnal z ženo in deco iz gradú. Da, morda bi me v srdcu celo prebodel, záto me ne delaj nesrečnega in ne stavi mojega življenja v nevarnost!«

Roza je morala to svečano obljubiti, predno je zopet odpotoval.

Roza se ravna po očetovih opominih.

Branimir je našel v otroški ljubezni svoje hčerke mnogo tolažbe, Roza pa v zadovoljnih pogledih svojega očeta največjo srečo; na Borogradu pa se je medtem izpremenilo marsikaj. Na Krutigorjevem gradu je vladalo doslej samo veselje, zdaj pa je nastopila žalost skozi zaklenjene duri tudi v njegove krasne sobane. Poročila o vojni, katero je Krutigor iz samopašnosti napovedal nekemu jako mogočnemu vitezu in njegovim zaveznikom, se niso glasila posebno ugodno. Krutigor je bil ranjen, zaplenili so mu vso vojno prtljago in bi bili kmalu še njega samega ujeli. Ležal je pri svojem sorodniku na oddaljenem gradu v težkih mukah. Poprej se je vračal domov z bogatim plenom, zdaj pa so mu morali pošiljati od doma blago in denar. Soproga ga niti obiskati ni mogla, ker ni bilo obo-

roženih hlapcev, da bi jo spremljali. Sama pa si ni upala od doma; vedela je, da so kmetje Krutigorju podložni le iz strahu, ne pa iz ljubezni. Vrhutega so vstajali vitezovi sovražniki in plenili po vaseh okrog gradu. Oropali so več vozov živeža, katerega je kupil oskrbnik borogradski in hotel prepeljati na grad; zato se je morala Krutigorjeva soproga in njegovi otroci zadovoljiti z najpriprostejšo hrano. Potem so še otroci zboleli na osepnicah, da je bilo v nevarnosti njihovo življenje. Končno je zbolela še soproga vsled mnogih skrbi in prečutih noči.

Vse to je izvedela Roza natanko od zgovorne vratarice. Po gornjih grajskih sobanah, kjer je stanovala vitezova družina, je hodila Roza le malokdaj. Šla je tja gori samo, kadar ji je bilo ukazano; vselej jo je zbolelo v srce, kadar je videla viteza. Dà, v svojem srcu je občutila nasprotstvo, ne le napram vitezu, ki je njenemu očetu storil tako strašno krivico in ga oropal premoženja in prostosti, temveč celo napram Krutigorjevi soprogi in otrokom.

Nekoč je pripovedovala Roza svojemu očetu, kako je zdaj na gradu. Komaj viden smehljal ji je igral na obrazu, ko je govorila o tem. »No,« je dejala, »naj le poskusijo, kaj sta beda in trpljenje, da ne bodo več tako ošabni. Ta vitezova gospa je živela vedno v razkošju in izobilju, svoje otroke je krasno oblačila, obiskovale so jo imenitne prijateljice — zdaj pa živi zapuščena in osamljena kakor v samostanski celici; njene znanke so zdaj solze in znanci — vzdihljaji. In ošabni, prevzetni vitez, ki je nas in toliko drugih ljudi pahnil v nesrečo, okuša zdaj resničnost pregovora: S kakršno mero meriš, s takšno se ti bo odmerilo.«

Toda plemeniti oče ni odobral nasprotstva svoje hčere napram Krutigorju. »Kako, ljuba Roza,« je rekel, »tako govoriš? Na tvojem milem, nežnem obličju igra škododeljen nasmeh? O ne, ljubo dete, ti nimaš prav! Ne daj,

da bi zastrupil srd tvoje plemenito srce! Res je, — da mi je ta vitez storil krivico in me sovražil brez vzroka. Ali to, kar nam je storil huđega Krutigor, privoščiš tudi njegovi soprogi? — Njej, ki mora radi njegove surovosti mnogo pretrpeti, in ki ni gotovo nikdar odobravalala tega, kar je počel z nami! Dà, kar je oče zagrešil, bi ti rada maščevala na njegovih otrocih, ki so čisto nedolžni! Roza, Roza, ne pusti, da bi te ljubezen do očeta zapeljala k sovraštvu do njegovega neprijatelja! Poglej, niti jaz ga ne sovražim! Dà, moj Bog,« je nadaljeval, položil roko na srce in dvignil oči proti nebu, »ti veš — ako bi se nahajal v vojnem me-težu in bi opazil tega viteza v smrtni nevarnosti, da bi se vrgel pod sovražne meče in sulice, da mu rešim življenje — in naj bi tudi sam pri tem pretil svojo kri! — In ti, Roza, ako bi živela zopet kdaj v sreči in blagostanju, in bi njegova soproga in njegovi otroci zašli v revščino in bi pred tvojimi vrati prosili pomoči, ali bi jim zaklenila srce in vrata? Ali bi dovolila, da bi ubogi otročiči in nesrečna mati, ki nam niso storili nič huđega, brez pomoči odšli in umrli v svoji bedi?»

»Ne,« reče Roza ganjena, »tega bi ne mogla storiti; temveč bi jim srčno rada pomagala.«

»Dvomim,« je dejal oče. »Niti prijaznega pogleda, niti dobre besedice jim ne privoščiš, in ti bi jim izkazala kako dobroto? Ogiblješ se jih, da jih ne vidiš, kako boš našla priložnost, da jim storiš kaj dobrega? Pobjljšaj se in bodi prijazna ž njimi, le tako ti bo mogoče, kdaj še kaj več storiti zanje. Ne svetujem ti tega zato, da bi omečila in pridobila za-se najine mogočne sovražnike, v katerih oblasti sva, da bi povrnili najino imetje. Prijaznost s tem namenom bi bila brez vrednosti. Bila bi grdo hinavstvo, katerega bi se morala sramovati. Ne, moja ljuba hčerka, prava prijaznost, ta nebeška cvetka, ne vzklije iz umazane korenine

sebičnosti, temveč kipi iz čistega dobrega srca. Bog sam je ljubezen. Bog ljubi vse ljudi kot svoje otroke in pušča, da sije solnce tudi na malopridne in jim pošilja dež in roso. Bog hoče, da se tudi ti poboljšajo in pridejo vsi k njemu. Tako moramo tudi mi ljubiti vse ljudi kot svoje brate, jim deliti dobrote in tudi hudobnežev ne sovražiti.

»Zato je naloga našega življenja na zemlji, da to nebeško ljubezen kakor plemenito rastlino vsadimo v srce, jo negujemo in izpolnujemo. Ljubezen do ničvrednih stvari, do puhle časti, posvetnega veselja, bogastva zamori nebeško ljubezen v človeških srcih že v káli. Da očisti torej naše srce napuha, samopridnosti, posvetnih želj in misli, pošilja Bog ljudem raznovrstno trpljenje; zato nama je vzela posvetno imetje, posvetno veselje, izvirajoče iz bogastva in naju pahnil v revščino. Veruj mi, ljuba hčerka, dokler nam pošilja Bog trpljenje, tiče v našem srcu še vedno slabosti, katere more edino trpljenje očistiti. Zato zaupajva, moja ljuba Roza, v božjo previdnost in prenašajva udano, kar nama je Bog namenil.«

Roza je verno poslušala očeta. »Prav govoriš, ljubi oče,« je dejala in ga pogledala prijazno s solznimi očmi. »O, kdaj bom šele vredna nebes! Z božjo pomočjo se hočem poboljšati, tu imaš mojo roko. Gledati hočem, da bom ljubila Boga črez vse, in vse ljudi — tudi Krutigorja in njegovo soprogo in deco — kakor samo sebe. Voljno hočem trpeti, dokler Bog hoče; saj ta kratek čas na zemlji, ki ga preživimo v trpljenju, ni nič proti blaženi večnosti!«

Roza je izpolnila svojo obljubo. Vitezovih otrok, ki so že okrevali in prišli včasih s pestunjo igrati se na dvorišče, se ni več izogibala, temveč jih vedno prijazno pozdravila. Danici je naročila, naj pripelje s seboj krotko srnico in prinese par grlic; srnico je podarila dečku, grlice pa dvema deklicama. Spoznala je, da so ti otroci jako lju-

beznivi. Očitala si je, da je mogla biti napram njim tako neprijazna. »Zapravila sem marsikako veselje,« je dejala, »moja napaka mi je bila v kazen. O, kako prav ima moj oče: boljše je biti prijazen kakor pa gojiti maščevalne želje in naklepe!« Roza je našla kmalu priložnost, da je pokazala v dejanju, kako izpolnjuje očetove nauke.

Roza — junakinja.

Po dolgotrajnem deževju je nastopil zopet krasen, prijazen jesenski dan. Grajska družina je odšla na polje, da pospravi zadnje poljske pridelke. Pestunja Tekla je odšla po obedu s tremi vitezovimi otroci na grajsko dvorišče.

Sredi velikega, prostornega dvorišča je bil krasen vodnjak. Bil je obzidan z rezanim kamnom, in šest vitkih stebrov je nosilo visoko, priostreno streho, ki je bila po tedanji navadi jako umetno okrašena z raznimi olepšavami. Vodnjak je bil neznansko globok. Skoro četrť ure je bilo treĳa, predno so s pomoĳo v ta namen prirejenega kolesa spravili edino, veliko vedro v globoĳino in potem zopet na dan. Mnogo tujcev je obiskalo grad, in vsi so obĳudovali to napravo. Da bi se prepriĳali, kako globok je vodnjak, so metali vanj drobne kremenĳke, in vsakdo se je ĳudil, kako dolgo je trpelo, predno se je zasliĳal pljusk potopivĳega se kamna. Vĳasih so postavili goreĳo sveĳo v vedro in jo izpustili v globoĳino; bil je ĳudovito lep pogled, ko je razsvitljevala luĳ okroglo zidovje, se zrcalila v vsaki kapljici na mokrem kamenju in konĳno odsevala kakor rdeĳa zvezdica iz temne noĳi. V rezane kamne so bile vdelane ųelezne kljuge, kamor so pritrjevali lestve, kadar so hodili zidarji v vodnjak, da ga oĳistijo ali popravijo. Vodnjak je obdajala lepa trata, obrobljena z raznim grmovjem.

Vitezovi otroci so se torej igrali na zelenem prostoru poleg vodnjaka. Deklici, Jelica in Milica, sta se srčno veselili živordečih jagod, ki so v gostih kobuljih viseli po grmovju; Tekla jima jih je morala nekaj odtrgati. Deklici sta nabrali jagode na nit in si okrasili ž njimi vrat in roke; bili sta jako ponosni na svoj nakit.

Deček Gojmir pa je pobiral kamenčke in jih metal za kratek čas v vodnjak; potem je poslušal, dokler ni padel kamen v vodo, in ko se je začul pljusk, je skakal od veselja. Že se je naveličal te igre in se oddaljil od vodnjaka — kar prileti ptičica in sede v vedro, da bi pila ali se kopala, ker je bilo v njem vedno par kapljic vode. Deček je to videl. »Počakajta,« reče v svoji otročji nedolžnosti sestricama, »ptičko bom ujel, in potem se bomo igrali ž njo.« Splezal je na zid, s katerim je bil vodnjak ograjen, iztegnil ročici proti vedru, se nagnil, ker ni mogel doseči vedra, vedno bolj črez rob — izgubil ravnotežje in strmoglavil v grozno globočino.

Deklici sta začeli na vso moč klicati in jokati, a pestunja Tekla se je medtem vtihotapila v grajsko kuhinjo in iztikala za jedili. Na klicanje otrok je prihitela vsa prestrašena in čula v vodnjaku dečka jokati in klicati na pomoč. Pogledala je noter. Globoko v vodnjaku je visel Gojmir za obleko na železni kljuki — a pestunja je stala, nevedé, kaj bi storila. Vitezova soproga je bila še bolna in ni mogla iz sobe, ostala grajska družina pa je bila na polju. Smrtno-bleda, trepetajoča pestunja je sklepala obupno roke in klicala, glasno vzdihovaje, na pomoč.

Tedaj je prihitela nenadoma Roza k vodnjaku. Morala je ostati doma, ker je vrataričina mala deklica minolo noč zbolela. »Hitro,« je rekla Roza Tekli, »pomagaj mi, da stopim v vedro in potem me spusti previdno v vodnjak. Ko zakličem ‚stoj‘, ne spuščaj dalje vedra v globočino; ko pa

zakličem ‚kvišku‘, potegni me hitro navzgor. Z božjo pomočjo upam, da rešim dečku življenje.« Roza se je izročila v božje varstvo in stopila v vedro. Zôna jo je spreletavala, ko se je pogrezala vedno globočje, — ko jo je oveval mokri in hladni zrak, — ko je ugašalo solnce in je postajalo vedno temnejše okrog nje. Slednjič se je približala k drhtečemu dečku in zaklicala »stoj!« Vedro je obstalo.

Zdaj je Roza poskušala, kako bi dobila dečka v svoje naročje in ga snela s kljuke. Ali to je bilo jako težko in nevarno. Obeh rok ni mogla rabiti, ker se je z eno trdno oklepala verige, da ne bi omahnila v globočino.

Nekaj časa ji je bilo to nemogoče. Obšla jo je neizmerna groza, in mrzel znoj ji je porosil čelo. Končno pa se ji je posrečilo. Vzela je dečka v naročje, ki jo je trdno objel z obema ročicama okrog vratu. Potem je zaklicala: »Kvišku, hitro kvišku!« Z veseljem je opazila Tekla, da je postalo vedro težje, in začela je urno navijati verigo na kolo.

Bolna dečkova mati je tudi slišala kričanje na dvorišču in prihitela k oknu. »Gojmir je padel v vodnjak!« Te besede, ki jih je zaslišala, so jo zadele hujše, kakor da je treščila strela vanjo. Uboga, smrtnobleđa gospa je zadržtela po vsem telesu in niti z mesta se ni mogla ganiti. Srce ji je tolklo, kakor da ji hoče raznesti prsi.

Tekla ji je zaklicala, da je deček obvisel na kljuki, in da ga skuša vratarjeva služkinja rešiti.

Tedaj se je vzbudila iskrica upanja v materinem srcu.

Nepremično je upirala oči na vodnjak. Končno se je prikazala Roza z otrokom v naročju; z eno roko je objemala dete, z drugo pa se je držala za verigo. Ko je bilo vedro že popolnoma na vrhu, in je visela Roza z otrokom sredi kamnite ograje nad vodnjakom, je pritrdila Tekla verigo, stopila na rob vodnjaka in potegnila s kljuko vedro k sebi, da bi vzela Rozi dečka iz naročja. Ali slabotna, še vedno

po vsem životu drgetajoča pestunja ni bila toliko močna in spretna, da bi mogla v istem času obdržati vedro in vzeti dečka v svoje naročje. Dolgo se je trudila zaman. To so bili za mater strašni trenotki. Menila je, da morajo vsak hip strmoglaviti vsi trije v globočino.

Roza je videla, da se to ne posreči, in Tekla je res izpustila zopet vedro. Roza je premišljala nato par hipov in rekla potem hitro: »Tekla, suni s kljuko rahlo v vedro, da se bo zibalo nad vodjakom semintja.« Tekla je slušala, ne da bi vedela, kaj bo to pomagalo. »Zdaj«, je rekla Roza, »zdaj, ko se ti vedro čisto približa, primi hitro otroka in ga potegni k sebi. Ali počakaj še, dokler ti ne porečem! — Pazi — zdaj — zdaj!« Tekla je vzela brez težave dečka v naročje in ga postavila na tla.

Potem je ponudila Rozi roko, da bi ji pomagala iz vedra, toda Roza je rekla; »Potisni rajše vedro k stebbru!« Tekla je storila to, in ko se je vedro približalo stebbru, se ga je Roza čvrsto oklenila, stopila na rob vodnjaka in skočila odtod na zemljo. O kako vesela je bila, ko je čutila zopet trdna tla pod nogami; kako se je veselila svetle solnčne luči in sinjega nebesa! Padla je na kolena in se ozrla k Bogu, ki je rešil njo in otroka. »Dobri Bog, bodi zahvaljen!« To je bila prva njena misel. »Kako se bo moj oče veselil, kako zadovoljen bo s svojo Rozo!« je pomislila takoj nato. Urno je pohitela, da mu sporoči veselo vest o srečni otrokovi rešitvi. Oče jo je poljubil s solzami najslajše radosti v očeh in dejal: »Izvojevala si najlepšo zmago, premagala si samo sebe in storila sovražniku dobroto! Izvršila si lepši junaški čin kakor najhrabrejši vitez, ki poseka svojega najmogočnejšega sovražnika; rešila si človeško življenje! Ali ne ponašaj se s tem, ljuba Roza! Bog je tisti, ki ti je dal prilžnost in srčnost za to: daj vso čast samo njemu!«

Roza ravna plemenito.

Tekla je prinesla medtem rešenega dečka k materi. Ta hip mati ni več čutila bolezní, — planila je k njemu, ga objela z obema rokama, zarosila s solzami veselja in vpraševala, ali ga nič ne boli. Bil je nepoškodovan; le bled je bil še od prestanega strahu in groze.

Potem je sedla mati utrujena na posteljo, vzela dečka v naročje in rekla: »O ti poredno dete, koliko strahu si mi povzročil s svojo lahkomišljenostjo! Bodi odslej bolj poslušen, pravi čudež je, da si še živ. Zahvali Boga za svojo rešitev!

»Toda angelj, ki te je rešil, je — uboga ogljarska deklica!« je rekla in se ozrla okoli sebe. »Ali je ni tu? — Pojdi jo poiskat, — hiti in reci ji, naj pride hitro sem, da se ji morem zahvaliti. Kar je storila, ne sme ostati nepoplačano.«

Tekla je hitela v vratarjevo stanovanje in našla Rozo; sedela je ob postelji bolne deklice in pletla. »Pojdi«, je zaklicala Tekla, »milostna gospa te vabi k sebi! Veseli se, gotovo dobiš lepo darilo.« Roza spočetka ni mislila iti, ker ni marala nikakega plačila. Potem se je pa premislila, češ, ne bilo bi lepo in gotovo bi užalilo mater, ako bi ne vzbrela ponudbe.

Ponižno in zardelih lic je stopila Roza v sobo. Milostna gospa ji je hitela z razprostrtimi rokami nasproti; nič ni mislila na svoj stan in je objela v hodnik in sirovo volno skromno oblečeno deklico nežno in prisrčno. »O moja hčerka«, je rekla, »koliko hvalo sem ti dolžna! Ti si ugrabila moje dete smrti in mi ga zopet podarila; odslej boš, kakor da si moje dete. Ostani vedno pri meni!«

»Tebe pa«, je rekla, obrnjena k Tekli, z resnim ali vendar nežnim glasom in brez vsake jeze, »tebe ne morem

več obdržati v službi. Slabo si izpolnjevala svojo najlažjo in sveto dolžnost; na otroke nisi pazila. Še danes ti plačam, a jutri že zapustiš grad.«

Tekla je jokala, vzdihovala ter prosila odpuščanja in milosti. Padla je na kolena, povedala, da je sirota, da ne ve, kam bi se obrnila, in obljubila, da se hoče poboljšati.

Ali gospa je rekla: »Ti si mi že večkrat obljubila, a nikdar nisi izpolnila svoje obljube. Kako bi se mogla zaneesti na-te! Pojdi torej — in bodi bolj pametna v svoji novi službi!«

Roza pa je dejala: »Dovolite mi, milostna gospa, da izpregovorim par besed za Teklo, in ne zamerite mi tega! Res je, in vi govorite prav, — Tekla je storila veliko napako. Njena lahkomišljenost bi veljala vašega sina skoraj življenje. Ali ta grozni dogodek ji bo odslej v svarilo in gotovo ne bo svoj živ dan več ravnala tako lahkomišljeno! Ali je samo grešila? Ali se ni tudi pošteno potrudila, da popravi svojo napako? Ali mi ni krepko pomagala, — dà, kakor ste sami videli — stavila je svoje življenje v nevarnost, da reši vašega sina. Zato bi ne bilo prav, ako bi videli zdaj samo njeno napako, ne pa tudi njene verne pomoči! Ali hočete res njo, ki je pri tem dogodku pokazala svoje dobro, zvesto srce, brez usmiljenja zapoditi odtod? Glejte, Bog je ravnokar uslišal vašo molitev; ne zavrnite tudi vi iskrene prošnje služkinje! Bog vam je izkazal svoje usmiljenje, izkažite ga tudi vi drugim! Bog vam je zopet vrnil ljubljenega otroka; ostanite tudi vi še nadalje tej ubogi siroti mati, kakor ste bili doslej. Bog sam odpušča ske-sanim, ki se hočejo resno poboljšati, zato odpustite tudi vi! Bog vam nudi lepo priliko, da mu izkažete svojo hvaležnost, katero ste mu dolžni, z deli, — odpustite nesrečni Tekli in usmilite se je . . . Ah, kako sva se jaz in Tekla veselili srečne rešitve otrokove in točili z vami vred solze veselja!

In zdaj hočete vi — najsrečnejša izmed nas — biti tako trdosrčni in onesrečiti ubogo pestunjo? Solze radosti na vašem licu se niso še posušile, in že hočete izvabiti Tekli solze najgrenkejše bolesi iz oči? Ne, tega ne bodete storili, plemenita gospa. Kar pa se tiče mene, ne vzprejemem vaše službe. Bala bi se greha, ko bi izpodrinila ubogo dekle iz njene službe, in bi sezidala svojo srečo na tuji nesreči.«

Gospa je začudeno gledala navidezno ogljarsko deklico. »V resnici,« je rekla, »ne vem, ali bi se bolj čudila tvojemu junaštvu ali tvojemu plemenitemu srcu! Kdo bi se ustavljal taki priprošnjici? Tekla naj ne izgubi svoje službe, ali ti moraš ostati vseeno pri meni. Ne pustim te več od sebe, ti draga deklica! Zdaj te ne morem dostojno nagraditi, ker je moj soprog daleč odtod, in sama sem kakor jetnica na tem gradu. Nadejam pa se, da pride kmalu dan, ko se povrne soprog z bojnega polja in te bogato obdaruje. Svojo službo pri vratarici odpovej in bodi moja hčerka, moja družabnica, moja prijateljica! Takoj te preoblečem; ti si rojena za kaj višjega, ne pa za navadno služkinjo.«

Ljubeznivo, prijazno ravnanje milostne gospe, njena usmiljenost napram Tekli je Rozo jako ganila. Rada bi bila ostala pri njej. Toda spomnila se je svojega očeta, katerega bi ne mogla več tako pogosto obiskati in bi ga morala prepuštili tujim rokam. Bala pa se je razodeti skrivnost, da je Branimirjeva hči. Poprej je hotela vprašati očeta za svet. Zato je dejala: »Oprostite mi, da tudi te ponudbe ne morem vzprejeti. Hvaležna sem vam za vašo dobrotljivost, ali s svojo službo sem tako zadovoljna, da ne želim nikakšnega boljšega mesta. Stan ne plemeniti človeka, temveč način, kako izpolnjuje dolžnosti svojega stanu in kako prenaša svoje nadloge. Kot ječarjeva služkinja imam priliko, da izkažem jetnikom marsikako dobroto; pustite mi to veselje, ker me dela srečno.«

»Ti čudoviti otrok,« je zaklicala gospa, »ne razumem te. Ali te res ne morem s čim razveseliti? Zahtevaj kar hočeš, in obljubljam ti pri svoji časti, da dobiš, ako je sploh mogoče.«

»Prav,« je rekla Roza, »vzprejemam vašo obljubo. Ali prej si hočem še premisliti, česa naj bi vas prosila. Zdi se mi, da pride čas, ko mi boste mogli nakloniti veliko srečo. -- Toda — oprostite, sedaj grem; vrataričin otrok je bolan, zato moram k njemu.«

Prijazno se je priklonila in hitro odšla.

Izve se, da je Roza plemenitega rodu.

Gospa Jaromila Borograjska, Krutigorjeva soproga, je bila blagega srca in bistrega razuma. Vedela je ceniti plemenito dejanje, s katerim jo je osrečila Roza; bila ji je srčno naklonjena in ji želela srečo, ali njeno ravnanje se ji je vseeno zdelo malo čudno in skrivnostno. Podprla si je glavo z roko in premišljevala:

»Roza je uboga ogljarska deklica; ali kako je mogoče, da misli tako blago, tako plemenito, in da govori tako izbrano? Na vsem njenem vedenju se vidi, da mora biti izobrazena in olikana. Kar nič ni bila v zadregi, ko je govorila z menoj, kakor da je občevala že od nekdaj s samimi plemenitaši, in kakor da je imela najskrbnejšo vzgojo. Res, temu se moram čuditi še bolj, kakor njenemu junaštvu, njeni premišljenosti in odločnosti. In zakaj neki ne mara ostati pri meni, kjer bi ji bilo gotovo mnogo boljše! Tu mora biti nekaj posebnega. Pa ne da bi imela svoja pota, ki jih mora prikrivati? Ima li kako skrivnost, katere si ne upa razodeti? Ne verujem; vendar hočem paziti nanjo.«

Najprej je naročila staremu grajskemu čuvaju, naj pazno gleda na Rozo, kaj dela in kod hodi. Mož je storil to, a ni mogel gospej poročati drugzega kakor hvalevredne stvari. Ali nekega jutra je prinesel uslužni čuvaj poročilo, da obiskuje Roza pozno po noči, ko v gradu že vse spi, v ječi sovražnega viteza in da ostaja po cele ure pri njem. »To se mi zdi jako nevarno,« je rekel, »ta ogljarska deklica bi nas mogla spraviti v veliko nesrečo, ko bi pomagala vitezu, da bi pobegnil. Srčna je gotovo dovolj! Vendar pa še ne vem, kakšne naklepe snujeta medseboj. Napenjal sem ušesa, kar sem mogel, a slišal sem le nerazumljivo šepetanje.«

Temu pa nista bila kriva Branimir in Roza, ker nista posebno tiho govorila, temveč čuvaj sam, ker je bil močno gluh.

Gospa se ni malo začudila. »Branimir,« je dejala, »je naš najhujši sovražnik. To mi je moj soprog večkrat rekel, ako sem ga prosila, naj ne muči tako ubogega viteza. Dà, moj Krutigor mi je povedal toliko slabega o Branimirju, da ne dvomim kar nič več o velikem sovraštvu, katero goji ta vitez napram nam. Zato mi ne ugaja, da je Roza tako prijazna in znana z našim smrtnim sovražnikom. Prepričati se hočem o tem na lastna ušesa.«

Zapovedala je čuvaju, naj ji takoj sporoči, kadar se bo Roza zopet razgovarjala z vitezom. Sama je bila napram Rozi istotako prijazna kot poprej in ji ni pokazala nič, da kaj sumi. Par dni pozneje je šla gospa Borograjska proti večeru z otroci na grajski vrt; povabila je Rozo, naj gre ž njo, in se jako prijazno pogovarjala z deklico ter ji končno podarila nekaj breskev, ki so ravno dozorele. Še tisto noč, uro po solnčnem zatonu, pa je prišel grajski čuvaj urno k njej in ji rekel:

»Zdaj, milostna gospa, je ogljarska deklica zopet pri vitezu in se meni ž njim; sedaj lahko slišite, kakšne naklepe snujeta zoper vas in vašega gospoda.«

Gospa Borograjska se je zavila v črn plašč, da bi je ne bilo tako lahko prepoznati, in hitela k ječi. »To ni ravno častno opravilo,« je dejala sama pri sebi in obstala pri vratih. »Prisluškovanje je nekaj slabega in nizkega. Vendar storim to, ker sem v skrbeh za to ubogo deklico in njeno srečo — in istotako ne smem pozabiti na blagor svojcev.« — Vrata so bila samo priprta, in v ječi je gorela luč. Čula je vsako besedo in je razumela torej prav dobro vse, kar sta govorila Branimir in Roza.

»Breskve so izvrstne,« je rekel ujeti vitez; »gotovo so iste vrste, kakor one, ki jih rodi drevo na našem grajskem vrtu ob zidu. Vedno so mi bile najljubše sadje. Že pogledati jih je lepo, njihov vonj je tako prijeten, poleg tega pa so še tako okusne in sočne.«

»Ah, moj Bog,« je rekla Roza, »solze mi prihajajo v oči, ako pogledam te breskve. O, da bi mogla zopet kdaj to lepo sadje trgati z onega drevesa na našem vrtu in ga prinesiti tebi, kakor sem storila to v minolih časih!«

»Zahvali Boga, ljuba hčerka, da si mi té mogla prinesiti!« je odgovoril Branimir. — »Komaj deset breskev je obrodilo letos drevo, si dejala, in od teh ti je plemenita gospa podarila tri! Jako dobrotljiva je napram tebi.«

»Zato sem vedno namenjena,« je dejala Roza, »povedati ji, da sem tvoja hči. Gospa bi te skrivnosti nikomur ne izdala in bi najlažje preprosila viteza Krutigorja, da te osvobodi.«

»Ne vem,« je rekel Branimir, »ti nimaš niti pojma, kako ljuto me sovraži. Srcé te blage gospé je pač nežno in mehko kakor te breskve, ali Krutigor je trd kakor koščica tu sredi breskve.«

»Vendar mislim,« je dejala Roza, »ako sliši Krutigor, da je tvoja hči z božjo pomočjo rešila njegovemu sinu

življenje, ne bo puščal, da bi ti umrl v ječi. Ako se mu vržem pred noge in ga prosim, me gotovo usliši.«

»O, ne veruj tega,« je rekel Branimir. »Poznam ga predobro. Čeprav se mu bo zdelo tvoje delo lepo in se ti bo hotel celó hvaležnega izkazati, vendar ne bo opustil svojega sovraštva napram meni.«

»Toda, ljubi oče,« je dejala Roza, »ako ga prepričam, da ga ti vkljub vsemu, kar ti je storil hudega, blagoslavljaš in bi mu rad izkazal dobroto, da bi jaz brez tvojih očetovskih opominov ne bila tako hitro prihitela k vodnjaku in rešila dečka, da si torej ti prvi vzrok otrokove rešitve — potem se bo vendar omečilo njegovo trdo srce, kakor omeči topla pomladnja sapa ledeno skorjo.«

»Mogoče,« je odgovoril Branimir počasi in zamišljeno, »ali meni se vseeno ne zdi verjetno. Sicer pa je zdaj tako vse zaman; dokler se ne vrne, moram ostati v ječi. Ako bi me gospa tudi oprostila, brez njegovega dovoljenja bi se ne ganil odtod. Ti, ljuba Roza, ne povej gospej tega, da si moja hči; v božjem imenu naj ostanem v ječi, Bog bo končno ukrenil vse prav. Ali to govorjenje dela naju mehkosrčna! Zato bodi o tem dovolj za danes.«

Roza in Branimir sta se začela razgovarjati druge stvari.

Gospa je slišala dovolj; brzo je odhitela v svojo sobo. Vso noč ni mogla zaspati; začudenost, strmenje, boleost so se menjavali v njenem srcu. »Ta navidezna uboga ogljarska deklica,« je mislila, »je torej Branimirjeva hči! Da bi bila v bližini svojega očeta, se je preoblekla in stopila v službo. Iz ljubezni do njega je odbila mojo ponudbo, s katero sem jo hotela osrečiti, in ostala rajša v težki, trudapolni službi. Kakšno srce ima ta otrok! In ta deklica, hči očeta, katerega

smo zaprli in vkovali v verige, je rešila mojemu sinu življenje! In oče sam je naučil svojo hčer takšnega blagega ravnanja!»

Oblile so jo solze. »Ne«, je rekla, »prost mora biti ta dobri, plemeniti mož! Svoj grad in vsa svoja posestva naj dobi zopet nazaj! Vrli oče in dobra hči naj bodeta srečna, kakor zaslužita! O, da morem, izpustila bi ga takoj iz ječe in mu povrnila imetje! Še to noč naj zapusti ječo in jutri naj se že povrne na Jelodvor. Ali to je nemogoče! Stari, gluhi grajski čuvaj, ki vedno trdi, da nimajo ženske ničesar govoriti pri državnih in vojnih stvareh, bi bil dvakrat gluh za moja povelja. Branimirja bi ne izpustil iz ječe, še manj pa iz gradu. Naš čuvaj na Jelodvoru bi me istotako ne slušal, skrbno bi zaklenil Branimirju vrata in branil grad kakor pred najnevarnejšim sovražnikom. In če bi izvedel soprogo moj naklep, bi mi ne odpustil vse svoje življenje. Toda, kjer ženske ne morejo niti zapovedovati niti pomagati, tam morejo često s prošnjami mnogo doseči. Ko se povrne soprogo z bojišča, poskusim, da ga pregovorim. In Bog mi daj k temu svoj blagoslov!

»Kaj pa bi napravila z Rozo?» je mislila dalje. »Naj li povem, da jo poznam? Ali naj ravnam ž njo, kakor se to spodobi njenemu stanu? Ali jo preoblečem v plemenito gospodično in ji odkažem posebno sobo na gradu? Kakšno pozornost bi to vzbudilo!

»Stari, svojeglavni čuvaj bi potem ne dovolil nikdar, da bi Roza le besedico izpregovorila s svojim očetom. Stražil bi ga kar najstrožje, in jaz bi dobri gospodični žalost le povečala. Ne, ne, živa duša na gradu ne sme izvedeti, da je Roza Branimirjeva hči. Niti njej sami ne povem, da mi je to znano. Kaj bi bila tudi na boljšem? Najbolje bo, da storim dobri gospodični in po njej tudi njenemu očetu

na skrivaj kolikor mogoče dobrega — in prepuščam da razkrije to skrivnost ugodnejši trenotek, ki gotovo ni več daleč.«

Roza prosi za osvoboditev svojega očeta.

Gospa Borograjska je poklicala naslednje jutro Rozo k sebi in jo sprejela še bolj prijazno kakor poprej. »Vem,« ji je rekla, »da se ti smili dobri vitez, ki je zaprt na našem gradu, in da mu storiš mnogo dobrega. To mi ugaja, in hvalim te radi tega. Ali, moje dobro dete, ti imaš sama jako malo, dà, skoraj ničesar nimaš. V bodoče hočem podpirati tvojo dobrotljivost iz svoje kuhinje in kleti. Odslej boš dobivala jedi in pijačo za viteza pri meni.« — Vsak dan je dala potem Rozi najboljših jedil in najslajšega vina. In vse je uravnala tako, da ni čmerni grajski čuvaj o tem izvedel ničesar. Vsak dan je prišla s svojimi otroci k Rozi na vratarjevo stanovanje, češ, da vidi rešiteljico svojega sina. Ko je videla vratarica, kako gospa njeno služkinjo odlikuje, tudi ni bila več tako stroga napram njej, tako da je imela Roza mnogo manj dela kakor poprej. V svojih prostih urah pa je hodila Roza k gospej na obisk, in je smela tudi vrataričine otroke vzeti s seboj; na to je bila vratarica jako ponosna.

Medtem pa je gospa Borograjska s podvojeno nestrpnostjo pričakovala svojega soproga.

Končno je prišel vitez Krutigor z dvema vitezoma in vojaki domov na Borograd. Vitezi in vojaki so imeli svoje čelade in sulice okrašene s svežim zelenjen in so prikorkali z velikim sijajem, med bučanjem rogov skozi grajska vrata. Krutigor je skočil s konja, pozdravil soprogo in svoje otroke, ki so stali na grajskem dvorišču, z velikim

veseljem in se odpravil ž njimi, z vitezi, plemiči in najhrabrejšimi bojevniki v veliko viteško dvorano. Ko so utihnili prvi radostni pozdravi, in se vitez Krutigor še vedno ni mogel nagledati svojega sina Gojmira, ki je bil jako lep, cvetoč dečko, povedala je mati očetu dogodek, kako je deček strmoglavil v vodnjak, in ga je Roza rešila. Povedala je vse jako obširno, kakor se je dogodilo. Vitez se je zgrozil.

»Torej,« je zaklical, »bi bil ti kmalu utonil, in jaz bi te ne bil videl nikdar več, ljubi Gojmir! Kakšna silna žalost bi to bila zame in tvojo mater! Kri se mi ledeni po žilah, ako le pomislim na to. O dečko, bodi previdnejši!«

Mati je prinesla oblačilo, katero je imel tedaj Gojmir na sebi in katero je shranila v spomin na oni dogodek. Pokazala je očetu raztrgano mesto kamor se je zasadila kljuka. Krutigor pogleda natanko in pravi presenečen: »Bil je že skrajnji čas, da je prišla pomoč; samo par niti naj bi se še pretrgalo — in Gojmir bi bil izgubljen. Uboga služkinja nam je storila veliko uslugo. To je bil junaški čin. Hitra odločnost in srčnost njena mi še posebno uga-jati. In ti — ali si jo nagradila?«

»To,« pravi Krutigorjeva soproga, »prepuščam tebi. Vse, kar bi ji mogla dati jaz, se mi je zdelo preneznatno — dà, skoro nič, ker Roza je postavila življenje v smrtno nevarnost. Mene je zapuščala zavest, ko sem jo videla v vedru, prav nad globočino. To se ne da poplačati s par cekini. Obljubila sem ji, da jo ti nagradiš, in upam, da me ne osramotiš.

Krutigor je bil ganjen kakor še nikdar v svojem življenju. Burni mož je zahteval, naj pripeljejo na mestu deklico predenj.

Poklicali so Rozo. Ponižno in dostojno je stopila v dvorano. Vitez jo je glasno in veselo pozdravil: »Dobrodošla, mlada junakinja, dobrodošla rešiteljica mojega sina!

Zahtevaj, kar hočeš, in tvoje bo, to ti prisegam pri svoji viteški časti, in ako bi zahtevala enega mojih gradov — Borograd ali Jelodvor — jaz bi ti ga odstopil.«

Roza je odgovorila na to mirno in pohlevno: »Izpregovorili ste veliko besedo, gospod vitez, in ta dva plemenita viteza tu sta priči. Prosila bi vas velike milosti, in vi bi je odreči ne smeli. A ne zahtevam milosti, temveč prosim vas pravice! Vrnite mi, vrnite očetu, kar ste nama vzeli!«

»Kaj? Kako? Kaj si rekla?« je vprašal Krutigor strmé. »Jaz da sem vaju oropal in oplenil? Kdo si ti, kdo je tvoj oče?«

»Jaz sem Roza Jelodvorska,« je rekla, »Branimir je moj oče; izpustite ga iz ječe in povrnite mu imetje!«

Tuja viteza, vsi plemiči in vojaki, ki so se nahajali v dvorani so silno ostrmeli. Vitez Krutigor je stopil korak nazaj in obstal kot okamenel. Globoko ga je ganilo plemenito dejanje Branimirjeve hčere, a večletni srd zoper njenega očeta ga je napravil zopet divjega. V njegovem srcu je vstal boj dveh nasprotujočih se čuvstev. Obledel je kot stena, se oziral s svojimi črnimi očmi jezno okrog sebe in mrmral med zobmi: »Enega svojih gradov bi dal rad za to, da mi je kdo drugi storil to uslugo, in ne hči tega človeka.«

Vsi v dvorani so se prestrašili, da se je vitez tako nenadoma izpremenil, in v zadregi so se spogledovali molčče med seboj.

Krutigorjeva soproga pa je rekla z nežnim glasom: »Šele nekaj dni sem mi je znano, da je ta ubožno oblečena deklica Branimirjeva hči. Iz otroške ljubezni do svojega očeta je prišla v tej slabi obleki na naš grad, stopila pri ječarju v službo, in opravljala z nebeško potrpežljivostjo najtežavnejša dela, ki so bila zanjo še mnogo trudapolnejša, kakor za navadne dekcle. Srce me je bolelo, ko sem jo gle-

dala z okna, kako nosi na glavi težke škafe vode in kako pometa dvorišče! Vendar si nisem upala brez tvoje vednosti ničesar ukreniti v tej stvari. Težko sem pričakovala tvoje vrnitve. In sedaj, ljubi Krutigor, pokaži svoje plemenito srce! Če bi gospodična Roza tudi ne rešila tvojega sina gotove smrti, že njena otroška ljubezen sama bi te morala ganiti, da bi se pomiril z očetom take blage hčere.«

»Pri mojem meču,« je rekel zdaj Zmagovit, jeden tujih vitezov, »kar je storila gospodična za očeta, je neizmerno več, kakor to, da ti je rešila sina. Dečkova rešitev je bil samo kratek požrtvovalen trenotek, a dolgo, težko trpljenje, katero je gospodična z občudovanja vredno stanovitnostjo prenašala, priča o njeni veliki duši. Na tvojem mestu, Krutigor, bi se jaz ne pomišljal dolgo, kaj mi je storiti.«

»Krutigor,« je dejal Borislav, drugi vitez, »ako bi gojil Branimir zoper tebe sovražne misli, bi ti bil lahko že mnogo škodoval. Ko si se ti na bojišču bojeval s svojimi zunanji sovražniki, je bil oni, katerega imaš za svojega najhujšega sovražnika, v tvojem gradu — in njegova hči je imela ključke od njegove ječe. Izmed desetih bi jih bilo devet porabilo priložnost, zažgalo v noči grad in v splošni zmešnjavi pobegnilo. Krutigor, Krutigor, v istini nimaš vzroka, da bi sovražil Branimirja.«

Krutigor je gledal srepo okrog sebe in molčal. Težko je dihal in si mel vroče čelo. Zdelo se je, kakor da ni slišal ničesar, kar sta govorila viteza in soproga. Oči vseh so bile v nestrpnem pričakovanju vprte vanj. Roza se je ozirala proti nebu. V dvorani je vladala neprijetna tišina.

Tedaj je stopila soproga k njemu in mu rekla ljubeznivo: »Ljubi Krutigor! Poslušaj me za trenotek! — Krutigor, ti misliš, da je Branimir tvoj najhujši sovražnik! Ali v tem se motiš. Ah, da je to res, kako bi mogla zanj prositi jaz, tvoja zvesta soproga? Celó svetovala bi ti, da ga še bolj

skrbno stražiš. Toda temu ni tako, kakor se ti je zdelo dopslej. O tem te hočem prepričati. — Poglej, jaz sem bila edina, ki sem poizvedela, da je Roza Branimirjeva hči. Do tega hipa, ko je to sama priznala, ni vedel nihče drugi o tem kakor jaz. Tvoji ljudje, katerim si izročil grad, so slutili toliko, kot ti sam. Brez mene bi ne izvedel nihče, niti tvoj zvesti grajski čuvaj, da obiskuje Roza v nočnih urah zaprtega viteza. Jaz pa sem hotela izvedeti, kakšen namen da imajo ti obiski. Ponižala sem se, — ne brez srama, priznavam to pred teboj in temi vitezi — ter v pozni noči poslušala, kaj se oče in hči v ječi pomenkujeta. Bolj v skrbeh zate in za tvoj grad, kakor pa za-se, sem to storila. Hotela sem se prepričati na lastna ušesa, kakšne naklepe kujeta zoper tebe. Oče in hči nista mogla vedeti, da sem pri vratih, in da čujem vsako njuno besedo. Ali, o Bog, kaj sem morala slišati! Kako sem bila osramočena! Kako dobra sta ta dva človeka, kako dobra! Ubogi, ujeti Branimir ne ve ničesar o sovraštvu in maščevanjaželjnosti zoper tebe! On ni samo odobral tega, kar je hči storila, temveč jo celó bodril k temu. Opominjal je hčer, naj nas ljubi in nam izkazuje dobrote. Brez opominov svojega očeta bi ne bila Roza tako hitro priletela tvojemu sinu na pomoč. Njemu, dobremu Branimirju se imaš najprej zahvaliti za sinovo rešitev. Oh, kako bi mogel še nadalje gojiti srd zoper njega!«

Krutigor je rekel z zamolklim, tihim glasom: »Roza naj prevzame Jelodvor in vse kar spada k gradu. Branimir pa ostane, kjer je!« Tako je rekel vitez in ni gospe niti pogledal.

Soproga se je obrnila k svojemu sinu in zaklicala s pretresljivim glasom: »Gojmir, pridi sem in prosí očeta za svojo rešiteljico, da jo usliši. Poklekni in dvigni k njemu ročici! Poglej, tudi jaz pokleknem s teboj vred. Jaz ti bom narekovala prošnjo, a ti jo ponavljaj za menoj!«

Mali deček je videl mater vso objokano, in Rozo, topečo se v solzah, ter začel tudi sam jokati. Pokleknil je, dvignil trepetajoči ročici, in govoril razločno in prisrčno, kar mu je narekovala mati:

»Ljubi oče! Ne bodi tako trd! Ne premišljaj več in oprosti Rozi očeta! Tudi Roza ni premišljevala, temveč je brez premisleka šla v smrtno nevarnost, da reši mene. Glej, ta dobra gospodična me je potegnila iz vodnjaka; osvobodi tudi ti viteza Branimirja iz ječe. Rešila me je grozne smrti v vodnjaku, ne daj, ljubi oče, da bi njen oče umrl žalostne smrti v ječi. Tebi, ljubi oče, je zopet vrnila mene, tvojega sina; daj ji tudi ti ljubljenega očeta nazaj. O, ne oziraj se na stran, poglej mene, svojega sina! Če bi ne bilo gospodične Roze, ne videl bi ti nikdar več mojega obličja in mojih oči, ki se zaupno ozirajo nate. Te ročice, ki jih dvigam k tebi, bi trohnele v grobu!«

»Nehaj! To je preveč!« je zaklical vitez Krutigor. Zaman se je trudil, da bi ga ne oblile solze, ki se po njegovem mnenju ne spodobijo vitezu. Rozi pa je rekel: »Vaš oče, gospodična Roza, je prost; vračam mu grad in vsa posestva. Storil sem mu krivico; mož, ki je vzgajil takšno hčer, ne more biti hudoben človek.«

»O, hvala Bogu!« je zaklicala Jaromila, in objela soproga. Rozi se je zdelo, da je v nebesih. Navzoča viteza se nista mogla vzdržati solz in podala sta Krutigorju svoji junaški desnici.

»Vi ste plemenit mož!« je rekel vitez Borislav; »od te ure vas cenim še enkrat toliko, kakor sem vas doslej.«

Vitez Zmagovit pa je dejal: »Ravnali ste, kot se vitezu spodobi. Pravičnost je večja krepost kakor hrabrost; zmaga nad samim seboj je lepša od zmage nad sovražniki.«

Plemiči in ostali vojaki so si brisali solze, šepetali med seboj in hvalili viteza. »To je lepo, to je vrolo, to je

plemenito!« so govorili drug drugemu, končno pa so vsi zaklicali navdušeno: »Bog živi Krutigorja, Jaromilo in malega Gojmirja! Živela Branimir in Roza!«

Roza naznani očetu, da je sloboden.

Vitez Krutigor je postal zdaj popolnoma drug človek. Zavest, da je zatrl svojo sovražno strast in slušal glas vesti, ga je navdajala z veselo zadovoljnostjo, in mir se mu je naselil v poprej tako razburjeno srce. Obličje se mu je razvedrilo, in v očeh je odsevalo veselje. Celó mali Gojmir je opazil na njem to izpremembo. »Sedaj, dragi oče,« je dejal, »se mi zdite prav tako prijazni kot mati in gospodična Roza. Zdaj vas rad gledam in tudi prav rad vas imam.«

Gospodična Roza je stopila k vitezu in se mu jako ljubeznivo zahvalila. »No, no, moja draga gospodična,« je dejal, »le pustite hvalo in pojdite z menoj! V ječo greva k vašemu očetu. Vam se ima zahvaliti za rešitev, in vi mu boste to naznanili. Prosite ga tudi, naj mi odpusti krivico, katero sem mu storil.«

Gospa Jaromila je poklicala soproga k sebi, stopila ž njim k oknu, in mu natihoma nekaj govorila. Soprog je pokimal parkrat zadovoljno z glavo, Jaromila pa je rekla, nato Rozi: »Idite poprej malo z menoj, cenjena gospodična!«

Plemenita gospa je peljala Rozo v svojo sobo, kjer je imela že več časa pripravljeno dragoceno obleko in razno okrasje za Rozo.

Hitro si je Roza umila raz obraz rjavo barvo, gospa Jaromila pa ji je zvila lepe lase v umetne kodre in jo oblekla v dragoceno belo obleko. Roza je bila zdaj nepopisno lepa. Njen cvetoči obrazek je bil belordeč kot jablanov

cvet, lasje so se ji vili po hrbtu, in njena postava je bila ponosna. Gospa jo je opazovala z zadovoljnim nasmehom. Vendar je bila tiho; ni se ji zdelo modro, da bi hvalila gospodično radi njene lepote.

Gospa Jaromila je prinesla nató omarico iz svetle, črne ebenovine, ki je bila okusno okrašena z zlatom. »Glejte, ljuba gospodična,« je rekla, »to je nakit vaše pokojne matere. Moj mož, ki ga je tedaj zaplenil, podaril ga je meni. Toda nikdar nisem dela nase tega nakita; ker se mi je zdelo sramotno, kititi se z naropanim blagom. To okrasje se mi je kot vaša last zdelo sveto, in vedno sem željno pričakovala trenutka, da vam ga povrnem. Sprejmite ga torej iz mojih rok!«

Roza je vzela nakit z odkritosrčno hvaležnostjo. Opazovala je dragocene kamne in bisere, a ne s tolikim veseljem, kot je to pričakovala Jaromila. »O moja pokojna mati«, je rekla Roza s solzami v očeh, »kako živo me spominjajo ti kamni na-te! Le kot spomin na-te so mi dragoceni!

»Ah, poglejte, milostna gospa,« je dejala Jaromili, »ta prstan, okrašen z demanti, je bil poročni prstan moje dobre matere; to biserno vrvico je dobila v poročni dar od vojvodinje; ta demantna uhana ji je podaril moj oče na moj rojstni dan. Ah, Bog, meni je, kakor da vidim svojo ljubljeno mater, okrašeno s temi kamni in biseri tu pred seboj! Ah, kako nestalno je naše življenje! Biseri so še tu, kamni se leskečejo z neizpremenjenim sijajem, telo krasne gospé pa je zdaj prah in pepel! Kaj bi bil človek, najveličastnejši stvor božji na zemlji, ako bi ne bilo v njem duše, ki traja dalje kakor ti lesketajoči se kamni!«

Gospa Jaromila je dejala: »Ljuba gospodična, te solze, ki se blesté v vaših očeh, so vredne več, kakor ti biseri, in vaše plemenite misli so dragocenejše od teh dragih kamnov. Dà, kadar razpade vaše cvetoče telo v prah, in razruši zob časa

te demante, bo vaše plemenito mišljenje dičilo še vedno vašega duha, in še lepše, kakor pa vas je dičil ta nakit.«

Gospa Jaromila je okitila zdaj Rozi lase in vrat z biseri, ji pripela uhana in dela krasni demantni prstan na roko. A prstan je bil preobilen. Roza se je nasmehljala in rekla: »Prstana ni treba; moji mladosti se tudi še ne spodobi; le zaročene gospodične smejo nositi prstane.«

Gospa Jaromila je spremila Rozo prav do ječe. Roza je odprla hitro vrata in zaklicala že na pragu: »O, hvala Bogu, ljubi oče! Prost si!« — Toda kako je ostrmela Roza! Njen oče je stal pred njo kot nekdanj ob svečanih dneh, viteški opravljen v črno svilo, z zlato verižico in s spominsko svetinjo okrog vratu. Oba viteza, Borislav in Zmagovit, sta mu stala na strani.

Gospa Jaromila je namreč svojemu soprogu poprej velela, naj Branimirja obleče, kot se vitezu spodobi, Borislav in Zmagovit pa naj dobrega Branimirja malo pripravita na veselo novico, da bi mu nepričakovana radost ne škodila, vendar pa naj mu ne razodeneta, da se je približala ura rešitve. S tem bi bilo dobri hčeri veselje pokvarjeno, ker bi ne mogla ona prva naznaniti očetu, da je prost. Viteza sta prevzela z veseljem to opravilo; dà, celo sama sta mu prinesla opravo in mu pomagala pri oblačenju.

Branimir je objel prisrčno svojo hčer; Roza se ga je oklenila vsa blažena in se je razjokala od same radosti na prsih svojega ljubljenege očeta. »Moja ljuba Roza,« je dejal Branimir, »z božjo pomočjo si dobila zmago, katere ne bi niti vojska z meči in kopji izvojevala. Oborožena moč bi pač osvojila Krutigorjev grad, ali tvoja ljubezen do očeta in do vseh ljudij je premogla njegovo srce in napravila iz sovražnika — prijatelja. Zahvaliva Boga, ki je vse tako čudovito uredil! On je blagoslovil tvojo otroško ljubezen in ovenčal tvoj trud z najlepšim vspehom.«

Zdaj šele je opazil, kako je Roza nališpana z biseri in dragocenimi kamni! »Poglej«, je rekel, »Bog ti ni dodelil samo tega, česar si ga prosila, da ti namreč reši očeta iz ječe, dal ti je tudi nakit tvoje pokojne matere! Često sem mislil na to, ker si svoje uhanе, zadnjo dragocenost, ki ti je še ostala, iz ljubezni do mene prodala; glej, zato ti daje Bog, ne da bi ga prosila, bogato nadomestilo. Dà, Bog je zvest plačnik in ne pozabi ničesar.«

Oba viteza, Borislava in Zmagovita, je lepota gospodične Roze čisto očarala. »V resnici, ljubezniva gospodična,« je dejal Borislav, »mnogo ste žrtvovali za svojega očeta, da ste celó svoje milo obličje namazali z rjavo barvo, in se oblačili v raztrgana krila. V istini, lepi ste kot rožica!«

Roza je zardela in ni odgovorila ničesar na to laskanje.

Zmagovit, drugi vitez pa je rekel: »Lepota gospodične Roze je njena najmanjša prednost; otroška ljubezen do očeta je neizmerno več vredna.«

Roza je sporočila zdaj očetu Krutigorjevo željo, naj mu odpusti. Branimirja je to močno ganilo. »Ti vidiš moje solze,« je dejal, »in ti veš, da sem mu že zdavnaj odpustil.« V tem hipu so se odprla vrata, in v ječo je stopil Krutigor z malim Gojmirjem; plemenita Jaromila jima je sledila. Krutigor in Branimir sta si podala desnici in se objela. Ves srd je bil pozabljen. Občutila sta blagodejnost sprave in si obljubila večno prijateljstvo.

Dobrega, človekoljubnega Branimirja je to še posebno veselilo, da vidi prijaznega dečka, kateremu je Roza rešila življenje. Sedel je na kamenito klop in vzel dečka v naročje; blagoslovil ga je in dejal: »Ljubi dečko! Daj Bog, da bi rasel na radost očetu in materi, ter da bi bil kdaj prav plemenit mož!«

»Moj dragi vitez,« je dejala dečkova mati, »Bog daj, da bi naju deček tako ljubil, kakor ljubi vas vaša hči, in

da bi bil po plemenitosti njej enak! Potem ne bo srečnejših starišev od naju!«

Zvečer je bila v veliki, sijajni dvorani svečana pojedina. Branimir in Roza sta sedela na častnem mestu, Krutigor je sedel poleg Branimirja, in Jaromila poleg Roze. Vsi gostje so bili jako veseli. Vitez Krutigor že ni bil dolgo tako zadovoljen. To je priznal sam: »Tako dobre volje kot danes še nisem bil nikdar v svojem življenju. Moje neumno sovražstvo zoper tebe, ljubi Branimir, mi je grenilo vsako veselje. Kaj je lepšega od sloge in miru! Sedaj spoznam šele, da izvira sovražstvo iz pekla, ljubezen in prijateljstvo pa iz nebes.«

Krutigor je velel prinesiti velike, srebrne kupe, znotraj krasno pozlačene; napolnili so jih z najboljšim starim vinom. Branimir pa je imel pred seboj lepo, srebrno čašo, iz katere je pil po navadi doma na svojem gradu, in katero je kot spomin na svoje prednike visoko čislal. Roza je čašo takoj opazila in pogledala hvaležno Jaromilo.

Krutigor je dvignil prvi kupo in jo izpraznil na zdravje Branimirja in njegove hčerke. Viteza, Borislav in Zmagovit, sta ga v tem posnemala. Branimir je tudi pil, pri tem pa je opomnil: »Cenjeni vitezi, tega močnega vina se moramo varovati, da ne zmaga nas, vitezov, ki se ne bojimo nikakega sovraga!«

Krutigor se je smejal; všeč mu je bilo, da je Branimir pohvalil vino. »Bodi brez skrbi!« je rekel. »Veseli hočemo biti, in kakšno pametno bomo povedali, sicer pa vse v najlepšem redu. Vsak mora, predno pije, izreči napitnico — tudi ti, Jaromila, in vi, gospodična Roza, morate trčiti z nami!«

Branimir je napil tako-le: »Vsi možje naj živé v miru in edinosti ter naj se ne prepirajo za prazen nič!«

Borislav je dejal: »Vse žene naj posnemajo v kreposti gospo Jaromilo, gospodično Rozo in pokojno Matildo!«

Zmagovit je nazdravil: »Vsi stariši naj vzgojé svoje otroke tako, kot sta Branimir in Matilda vzgojila svojo hčer, in vsi otroci naj ljubijo in spoštujejo svoje stariše kot Roza svojega očeta!«

Krutigor je končal z besedami: »Vsi stariši naj doživé na svojih otrocih toliko veselja, kot Branimir ob svoji Rozi!«

Roza in njen oče prejmeta svoje imetje.

Drugo jutro na vse zgodaj je prišel Krutigor v popotni obleki in visokih škornjeh v sobo k Branimirju. »Branimir,« je zaklical, »že davno sem sklical svoje ljudi iz postelj in jim velel, osedlati konje. Hotel sem nemudoma odjezditi s teboj na Jelodvor in ti vrniti grad in druga posestva. Toda, bojim se, da grad, kjer so gospodarili zadnji čas sami hlapci, ni ravno v najboljšem stanju; treba bo poprej še mnogih popravil. Ostani torej s svojo Rozo nekaj časa pri meni, ljubi Branimir! Mnogo žalostnih dni si prebil v tem ozidju; zato preživiva tudi nekaj veselih.«

Branimir je bil s predlogom popolnoma zadovoljen. Krutigor je šel ž njim v veliko dvorano. Tudi Borislav in Zmagovit s svojimi plemiči sta prišla kmalu za njima. Vsi so sedli k zajutreku za mizo. Potem sta se poslovila tuja viteza, ki sta že jako koprnela po domu, od Krutigorja in Branimirja, ter se odpravila s svojimi vojaki na pot.

Krutigor pa je rekel Branimirju: »Zdaj si moraš ogledati pred vsem moj grad; po kosilu odjezdiva na lov. Najprej si oglej slike mojih prednikov, s katerimi je okrašena ta dvorana.« Branimir si je ogledal stare viteze, vse v oklepih, in njihove soproge v starinskih nošah. Pri mnogih je Krutigor jako dolgo postal in vedel mnogo povedati iz njihovega

življenja. Potem mu je razkazal Krutigor svojo orožarno, kjer je bilo razstavljeno orožje vsake vrste, nadalje svetli oklepi za viteze in celo za konje. Potem ga je peljal po vsem gradu okrog; po hodnikih ga je opozarjal zlasti na umetno izdelane in poslikane jelenje glave, na katerih je bilo pritrjeno naravno, deset- do dvanajstvejnato rogovje. Potem mu je pokazal Krutigor svoje konjušnice in čile, dobrorejene konje. Tudi v visoko obokano klet ga je peljal, kjer so stali mogočni sodi najboljšega vina. Končno sta obiskala vodnjak na dvorišču. Ne brez groze sta pogledala v globočino, in Branimir se je veselil vnovič plemenitega čina svoje hčerke, Krutigor pa svojega rešenega sina. Oba očeta sta se objela pri vodnjaku in zahvalila Boga za srečno rešitev.

Gospa Jaromila je razkazala medtem gospodični svoje pohištvo, z bliščečebelim platnom napolnjene omare, jako lepe umetne veznine, veliko čisto kuhinjo in še marsikaj zanimivega. Končno je odprla več omar, ki so stale v posebni sobi, in v katerih je bilo fino platno, krasna ženska oblačila in podobne stvari, katere je odnesel Krutigor z Jelodvora. »Vse to sem najskrbnejše shranila,« je dejala plemenita gospa, »in ukažem, da prepeljejo čim preje na vaš grad. Najlepša oblačila je, kakor sem slišala, izdelala vaša pokojna mati z lastno roko. Še vedno pričajo o njeni neumorni pridnosti in ljubezni do vas.«

Roza je hotela obiskati še vratarja. Spremila jo je gospa Jaromila. Ko sta šli čez dvorišče, sta se jima pridružila Branimir in Krutigor. Vrtar je sedel ravno v naslonjaču, da si odpočije od dolgega pota. Ko je začul Krutigorjev glas, skočil je pokoncu in odprl vrata. Pred njim je stala Roza.

»Roza,« je zaklical, »ali oprostite, gospodična Roza, sem hotel reči! Ah, kaj sem moral doživeti! Toda stopite vendar z milostno gospodo v sobo! — Tako! — Dà, dà!

Prej bi bil pričakoval, da se pogrezne nebo na nas, kakor da je moja služkinja gospodična Roza Jelodvorska. To je nezaslišano! Še zdaj ne morem verjeti, da mi je milostna gospodična pometala sobo, in vendar se čudim, kako da nisem že prej opazil, da ste hči viteza Branimirja. Sinoči je završalo med hlapci na dvorišču, ki so si strmeč pripovedovali to čudno zgodbo, tedaj se mi je šele posvetilo, zakaj ste bili tako usmiljeni z ujetim vitezom! No, no, naj pohvalim vašo otroško ljubezen, in Bog in moj milostni gospod sta vas, kakor vidim, za to že nagradila. — A moja žena, ta šele je gledala debelo! Mislil sem, da je prišla z uma, tako se je čudila in grabila za lase. No, naj vas le prosi sama odpuščanja za sirovosti, ki ste jih prestali radi nje.«

Vratarjeva otroka sta stala plašno v kotu. Roza je stopila k njima in ju prijazno nagovorila kot po navadi. Tedaj šele sta se otroka osrčila.

Mala Dorica je rekla: »Sedaj si pa res lepo napravljena, gospodična Roza; vse je krasno in novo na tebi, celo tvoj obraz.«

Mali Božan pa je rekel: »Da bi le gospodična Roza še pri nas ostala! Tako dobre služkinje ne dobimo več.«

Krutigor in vsi drugi so se zasmeli. Roza je vprašala nato otroka: »Kje pa je vajina mati?« — Dorica je odgovorila: »Prav zdaj je rezala kruh v juho. Skleda stoji še na mizi.«

»Da,« je rekel Božan, »ko je zaslišala, da gre gospoda pri teh vratih noter, je smuknila tam pri drugih vratih ven.«

Roza je šla skozi ona vrata, ki so peljale iz sobe v kuhinjo, in pripeljala vratarico v izbo.

Uboga žena je bila vsa v zadregi, ko je zagledala viteza Branimirja in gospodično Rozo v krasnih oblačilih

pred seboj, in potem še celó viteza Krutigorja, svojega gospoda, in Jaromilo, svojo milostno gospo.

S solzami v očeh je prosila gospodično odpuščanja za vse trde besede, katere je morala slišati iz njenih ust. Roza pa je rekla: »Vi ste skrbna, ljubeča soproga svojega moža, dobra mati svojih otrok in izvrstna gospodinja. Kadar ukrotite še svojo hitro jezo, vas bo vsakdo čislal kot vestno ženo.«

Črez nekaj dni so odšli vitez Krutigor, njegova soproga, Branimir in gospodična Roza z obilim spremstvom dobro oboroženih vojakov in lepo oblečenih služabnikov proti Jelodvoru. Vest o tem, kar se je dogodilo na Borogradu, se je raznesla že povsod. Po vseh vaseh in selih, skozi katera so popotovali, so vreli ljudje iz hiš in siromašnih koč vsi veseli na plano; radovali so se sprave obeh vitezov, posebno pa so hoteli videti gospodično, ki je tako lepo stregla svojema očetu, in ki je tako hrabro rešila malega Gojmirja iz vodnjaka.

Ko pa so dospeli na Branimirjevo zemljo, so bili vsi kraji kot izumrli. Branimir se je čudil in mislil, kaj bi bilo temu vzrok; ko pa so prijezdili skozi grajska vrata, so videli polno dvorišče ljudi. Vsi njegovi podložniki so bili tu zbrani in razpostavljeni v najlepšem redu. Na eni strani so stali v vrstah dečki, mladeniči in možje, na drugi pa male deklice, dekleta in žene. Vsi so bili svečano oblečeni. V imenu mož je pozdravil ogljar Jakob svojega gospoda, v imenu žen pa ogljarica Marjeta; ali besede jima niso šle z jezika. Prevelika radost jima je stiskala grlo in silila solze v oči; tudi drugi vaščani so bili tako ginjeni, da so komaj mogli vzklikniti svoj »Živio«! Žareče, solnčno veselje, kipeče iz dobrega srca, je sijalo vsem na obrazu.

Branimir in Roza sta stopala, oba ginjena do solz, skozi vrste osrečenih ljudij. Na vzvišenem prostoru, pred notranjimi grajskimi vratmi, ki so vodila v vitezovo stanovanje, sta stala viteza Borislav in Zmagovit poleg drugih plemičev s svojimi soprogami, sinovi in hčeramimi v slavnostnih oblačilih in obdani od neštevilnih služabnikov. Spredaj je stala Danica, dobra ogljarska deklica, s cvetlicami ovenčana in belo oblečena. V rokah je imela škrlatno blazinico, na kateri so ležali grajski ključi.

»Plemenita gospodična,« je rekla, »vaša otroška ljubezen je vašemu ljubemu očetu odprla zopet vrata njegovega gradu; — vzprejmite te ključe in dajte jih svojemu očetu!«

Roza je podala blazinico svojemu očetu. Branimir se je spominjal one grozne noči, ko je v vihri in dežju ležal zvezan na vozu, ko so ga odpeljali iz lastnega gradu, in je Roza vzdihovaje in plakaje tekla za njim. Prijazni vzprejem, ki ga je Krutigorjeva soproga tako lepo priredila, ga je zato tembolj ganil. Dejal je: »Predno prestopim prag grajskih vrat, zapojmo zahvalno pesem!« Vsi vitezi in njihove soproge so se s tem strinjali in zapeli ž njim.

Nato so šli v veliko dvorano in sedli za polno mizo; ljudstvo so pogostili na grajskem vrtu. Branimir pa ni mogel počakati do konca pojedine, temveč je odšel na dvorišče med svoje podložnike; počutil se je med njimi tako dobro kot oče med svojimi otroci. Pred vsem je poiskal vrlega ogljarja Jakoba in njegovo dobro ženo. »Ti stari, zvesti služabnik,« mu je rekel, »ki si s svojo pobožno ženo tako prijazno vzprejel mojo hčer, ti me ne smeš zapustiti več! Odslej boš moj konjar; te službe si gotovo še dobro vajen, ker si bil prejšnja leta vedno na konju. Tvoja dobra Marjeta, ki me je v ječi preskrbela s svežim

perilom, bo od danes za naprej ključarica na mojem gradu. Dobra Danica pa, ki je bila moji hčeri v nesreči tako zvesta tovarišica, naj bo tudi v sreči njena družabnica. Zvestejše služabnice in prijateljice ne more najti.

Nato je šel Branimir okrog vseh gostov in govoril najprijaznejše z njimi. Mnogo navzočih je dobivalo poprej miloščino ali pokojnino od Branimirja, odkar pa je bil grad v tuji oblasti, niso prejeli ničesar več. Branimir je vsakemu obljubil, da bo odslej zopet dobival. Veselje je bilo splošno. Vsi so zatrjevali, da so pripravljene preliti kri za svojega dobrega gospoda. Krutigor je prišel tudi na dvorišče in dejal: »Res je, dobrota je boljša od sile, in boljše je, da te ljubijo, kakor da bi se te bali.« Branimir pa je rekel: »Gospod, katerega se hudobni boje, a ga dobri ljubijo, je po mojem mnenju najboljši.«

Kako se je Rozi dalje godilo.

Branimir in Krutigor, Roza in Jaromila so se često obiskovali. Krutigor je večkrat, sebi in svojim podložnikom v korist, povprašal svojega prijatelja Branimirja za svet. Roza je cenila plemenito Jaromilo kot svojo drugo mater in se je vedno kaj od nje naučila. Srčno prijateljstvo je vezalo vse skupaj in jim sladilo življenje.

Nekaj časa pa Krutigor dolgo ni prišel nič na Jelodvor; istotako ni maral, da bi ga Branimir in Roza obiskala. Kar prijezdi nekega dne čisto nenadoma zopet na Jelodvor in povabi Branimirja in Rozo, naj se odpravita ž njim na Borograd. Opazila sta na njem, da namerava nekaj posebnega. Vendar se jima ni posrečilo, da bi odkrila skrivnost. Odjezdila sta ž njim.

Ko so dospeli na Borograd, jima je dal Krutigor komaj toliko časa, da sta pozdravila njegovo soprogo. »Branimir,« je rekel, »ti moraš takoj z menoj, in Roza tudi.« Skoro s silo ju je potegnil s seboj, Jaromila in Roza sta šli za njima. Prišli so v mračen hodnik k Branimirjevi ječi. »Za Boga, kaj hočemo tukaj?« je vprašal Branimir. »Mene je groza,« je rekla Roza; »kaj hočemo v tej žalostni ječi?« Krutigor je molčal, odprl vrata — in vsi so stopili v krasno, po tedanji šegi olepšano kapelo. Visoka okna s pisanimi podobami na steklu so ji dajala svetlobo; obok in stene so bile modro pobarvane in posejane z zlatimi zvezdicami.

Branimir in Roza sta ostrmela nad to lepoto. »Vedel sem,« je rekel Krutigor, »da vama bo to po volji. Hotel sem vaju iznenaditi; zato vaju nisem pustil na Borograd, dokler smo zidali. — Kaj ne, kapela je lepa? Moji pobožni Jaromili gre čast za to. Jako modro je znala vse napeljati, da sem dal napraviti cerkvico. Naj vama povem, kako je začela! — Ko smo spremili vaju prošlo jesen na Jelodvor in se zopet vrnili domov, me je prosila žena, naj grem ž njo v ječo, kjer si bil zaprt. Mene to ni veselilo. »Čemu?« sem dejal, »mene pretresa v ječi mraz.« Vendar sem šel ž njo. Prosila je tako lepo. Ko sva vstopila, mi je rekla: »Poglej vendar, kako je otroška ljubezen premenila mračno ječo v prijazno stanovanje!« — »Res je,« sem dejal, »poprej je bilo tu strašno, zdaj pa je svetlo in lepo kot v kapelici.« Tedaj je zaklicala moja dobra Jaromila vsa vesela: »Ljubi Krutigor, to je krasna misel; tudi jaz sem že mislila nato. Najprej na Jelodvoru, ko sem videla lepo grajsko kapelico. Ta prostorna, obokana cela bi se dala prav lahko predelati v kapelico. Nekaj morava storiti, da se izkaževa hvaležna Bogu za sinovo rešitev. Kapela bi bila najlepši spomenik, in prav kapele še nimamo, dasi je

naš grad v ostalem krasno urejen. Doslej smo hodili v dolino, v vaško cerkev, kar je bilo zelo težavno, včasih celo nemogoče. Lastna grajska kapela je spomenik, ki bode še najinim potomcem prinašal blagoslova.« Tako je govorila. Predlog mi je ugajal. »Popolnoma prav imaš,« sem dejal; »dà, tako je. Tu notri naj ne ječi noben jetnik več! Tu bomo hvalili Boga za njegovo milost in usmiljenost, da nama je rešil po Rozi sina, me spravil z vitezom Branimirjem in mi vrnil srčni mir.« Tako je nastala ta kapela.«

»In jutri,« je pristavila gospa Jaromila, »blagoslovi pobožni opat Bogovlad kapelo. Zmagovit, Borislav in mnogo drugih vitezov, ki so nam ljubi in dragi, so prišli s svojimi soprogami in otroci na to svečanost. Ali najljubša in najdražja gosta sta nam vidva, cenjeni Branimir, in vi, moja draga Roza. Prepričana sem, da se udeležita z veseljem te slavnosti; vi ste dali glavni povod, da se je postavila kapela.«

Posvečevanje cerkvice za božjo službo je bilo jako slovesno. Povabljeni vitezi so dospeli vsi točno, ter se po tedanji šegi, opasani z mečem, obdani z oklepom in s čelado na glavi, postavili po obeh straneh oltarja; njihove soproge so bile po tedanji šegi oblečene v črno svilo, vso z zlatom pretkano, gospodične pa so bile belo opravljene in s cvetjem ovenčane. Mali Gojmir in njegovi sestrici so klečali s povzdignjenimi ročicami pred oltarjem.

Kapela je bila okrašena z lepimi, pisanimi vencami in s svežimi rožami. Častitljivi opat Bogovlad je krasno pridigoval; potem so odšli v veliko dvorano h kosilu. Komaj pa so sedli za mizo, so že zadoneli trombe in rogovi na grajskem dvorišču. Krutigor in ostali vitezi so skočili k oknom in videli četo oboroženih popotnikov na dvorišču. Več strežajev je planilo v dvorano z vzklikom: »Vojvoda,

vojvoda!« Vitezi so mu hoteli iti nasproti — ali že je stopil v spremstvu mnogih vitezov v dvorano. Bil je mož vznesene, visoke postave, lasje so mu že osiveli, a v očeh mu je še vedno sijal ogenj. Pozdravil je najprej Branimirja, mu podal desnico in rekel: »Ljubi moj vitez Branimir! Prinašam vam novico, da smo sklenili slaven mir! Pripeljal sem vam tudi ljudi, ki ste nam jih poslali; izkazali so se junake. Cesar se Vam lepo zahvaljuje za pomoč. Bil sem na Jelodvoru, a tam so mi povedali, da ste na Borogradu. Napotil sem se nemudoma sem ter sem prepričan, da je odslej tudi Krutigor naš odkritosrčni in zvesti prijatelj.«

»Ali ne —« je rekel, obrnjen h Krutigorju in mu podal roko, »na takšen napad niste bili pripravljeni? — Na izrečno povelje cesarjevo vam javljam, da je prav zadovoljen, ker ste se sprijaznili z Branimirjem. Tudi meni vrlo ugaja, da vidim dva tako hrabra viteza v lepi slogi in miru med seboj.« Krutigor je bil od samega veselja ves prevzet.

Vojvoda je opazil sedaj častitljivega, pobožnega opata, stopil k njemu in mu izrazil svojo radost, da ga vidi enkrat zunaj samostanskega ozidja.

Potem se je obrnil h Krutigorjevi soprogi in dejal: »Zanašam se na vašo prijaznost, plemenita gospa, in se povabljam kot nevabljen gost sam k vaši mizi. Za vas pa, ljubezniva gospodična,« je rekel Rozi, »imam še posebna naročila, ki jih izveste pozneje.«

»Sedaj pa,« je dejal vojvoda ostali družbi, »pozdravljam vse gospode viteze in njihove soproge in gospodične hčerke, dajem vam dober vzgled in sedam prvi za mizo. Povem vam po pravici, da mi je dolga ježa jako izpraznila želodec. Gospo Jaromilo in gospodično Rozo prosim, naj sedeti na mojo desno in levo stran, vas, častiti gospod opat, pa prosim, da sedete meni nasproti, med viteza Bra-

nimirja in Krutigorja. Tako smo vsi skupaj, katerih se v prvi vrsti tiče zadnji dogodek, ki je vzrok današnji slavnosti. Ostala gospoda naj izvoli zasesti svoja mesta!»

Vojvoda je sedel na prvo mesto; mizo pred njim so pregrnili z dragocenim prtom in postavili predenj zlato kupo. Ko so se gostje utolažili glad, izpregovoril je vojvoda: »Že v cesarskem taboru smo izvedeli o razdoru med Branimirjem in Krutigorjem, o njuni spravi, in tudi o tem, kaj sta storili gospa Jaromila, zlasti pa gospodična Roza. Ali dogodek je zame tako važen, da bi izvedel rad vse podrobnosti.« Vojvoda je vpraševal nato zdaj po tej, zdaj po oni stvari. Vsi so mu odgovarjali, zdaj Branimir, zdaj Roza, zdaj Jaromila ali Krutigor. Vojvoda je slušal jako pazno in izrekel večkrat vrlemu Branimirju svoje sočutje, plemeniti Rozi pa pohvalo. Jako je tudi hvalil gospo Jelodvorsko in odobral, da je Krutigor popravil, kar je zakrivil.

Branimir in Roza sta hotela, oziraje se na Krutigorja, marsikaj zamolčati ali samo površno omeniti. Toda Krutigor je potem sam vse odkritosrčno priznal. »Pregrešil sem se,« je rekel, »to vem. Ali napaka je storjena, in z molkom je ne izbrišem. Častnejše je, da pripoznamo svoj greh, in če mogoče tudi popravimo. Menim, da sem to storil pošteno, in svetujem vsakomur, ki je grešil, da stori isto. Samo po tem potu se vrne zopet v srce mir in zadovoljnost.«

Po teh besedah je pogledal vojvoda zadovoljno okrog sebe in rekel, kazaje na Rozo: »Tej cenjeni gospodični se imamo zahvaliti, da smo tako lepo zbrani pri tej slavnosti pojedini. Brez njenega posredovanja bi si zdaj v sovražnem boju stali nasproti. Zakaj to je umevno, da bi ne pustili viteza Branimirja v ječi. V cesarskem taboru je bilo že sklenjeno, da vdarim takoj z veliko močjo na Borograd, ko bo sklenjen mir z zunanjimi sovražniki. Krutigor bi nam bil gotovo pripravil lep vzprejem, in mnogo človeške

krvi se bi prelilo pod ozidjem tega gradu. Hvala Bogu, da je po tej nežni, plemeniti gospodični odvrnil toliko zlo.«

Roza je zardela. »Ah, milostljivi gospod,« je rekla, »tolike časti ne zaslužim! Bog sam je ukrenil tako. Ptičica, ki je sedla v vedro, je ravno toliko povzročila srečen izid in spravo med vitezom Krutigorjem in mojim očetom kot jaz. S tem, da je ravno v istem hipu, ko je bil Gojmir pri vodnjaku, a Tekle ni bilo v bližini, priletel in sedel v vedro, je odvrnil vojno.«

Pobožni opat Bogovlad je pripomnil: »Kar je zdaj povedala gospodična Roza, tega ni možno preplačati z zlatom. Da, tako je. Tisoč neznatnih stvari je v našem življenju, na katere ne pazimo, ki pa imajo često važne posledice in odločajo usodo mnogih ljudij. Ko bi dogodke svojega življenja preudarjali vestnejše, našli bi često, da jih je snovala milostna roka božja.«

Vsi so pritrtili opatovim besedam. Vojvoda pa je dvignil zlato čašo in dejal slovesno: »Na zdravje cesarjevo!« Vsi so vstali spoštljivo s sedežev in zaklicali soglasno: »Na zdravje!« Vojvoda je postavil kupico na mizo in rekel: »V tem svečanem trenutku vam izročam cesarjevo naročilo, gospodična Roza. Z velikim zadovoljstvom je cesar poslušal vest o vaši plemenitosti in otroški ljubezni, zakaj vi ste zabranili krvav domač boj. V svoji modrosti je sklenil, kar naznanim takoj vam, vašemu očetu in vsem navzočim.«

Vojvoda je namignil bližnjemu vitezu, in ta je prinesel veliko, z mnogimi okraski na pergament napisano pismo, na katerem je visel velik, cesarski pečat v zaponki od slonovine. Vojvoda je dal pismo Rozi z besedami:

»Velecenjena gospodična! Ker vaš oče nima sina, pripadel bi Jelodvor cesarju in državi. Ker ste pa vi cesarju in državi storili več, kakor bi morda storilo deset sinov, vam cesar podeljuje to imetje, kakor stoji v pismu. Lahko

si izvolite najplemenitejšega viteza za svojega soproga; izpolniti mu bo samo en pogoj, to je, pisati se bo moral »Jelodvorski«. To ime naj se ohrani do poznih rodov!«

Branimirja je silno ganila ta izredna cesarjeva milost. Rozi pa se je zdelo, da ni vredna takšne milosti in je komaj mogla, da se je zahvalila. Mnogo plemenitih, mladih vitezov je prosilo za njeno roko; izvolila je najplemenitejšega izmed njih, s katerim je živela v najsrečnejšem zakonu — najmlajšega sina vojvodovega. A to se je zgodilo šele čez nekaj let.

Po končanem obedu je izrazil vojvoda željo, da bi si rad ogledal vodnjak in kapelo. Jaromila je ukrenila takoj, da se ima vedro obdati okrog in okrog z gorečimi svečami, ki bodo razsvetljevale temno globočino.

Vojvoda in vsa družba so se napotili k vodnjaku; ko je videl vojvoda strašno globočino, razsvetljeno od sveč, je dejal Rozi: »V resnici, cenjena gospodična, čudim se, odkod ste vzeli poguma, da ste si upali v to grozno temo? Dokler bo stal Borograd, se bo govorilo o vaši hrabrosti.«

Nato se je napotil vojvoda v kapelico in dejal: »Ker je otroška ljubezen gospodične Roze rešila očeta iz ječe in prestvarila iz ječe kapelo, moral bi stati nad njenim vhodom sledeči napis: »V spomin otroške ljubezni!«

»Roza je odgovorila: »O, ne, ne! To bi bilo preveč časti. Vsevišnjemu samemu bodi posvečena ta kapela!«

Opat Bogovlad je pohvalil Rozo radi njene ponižnosti in dejal: »Predlagam, da se mestu napisa, ki ga je odklonila ta gospodična, vklešejo z zlatimi črkami te besede: »Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da se ti bo dobro godilo na zemlji.« Zgodilo se je, — in to, kar je Bog obljubil onim, ki se ravna po njegovih zapovedih, je izpolnil na Rozi v največji meri.

Tisk »Národne tiskarne« v Ljubljani

